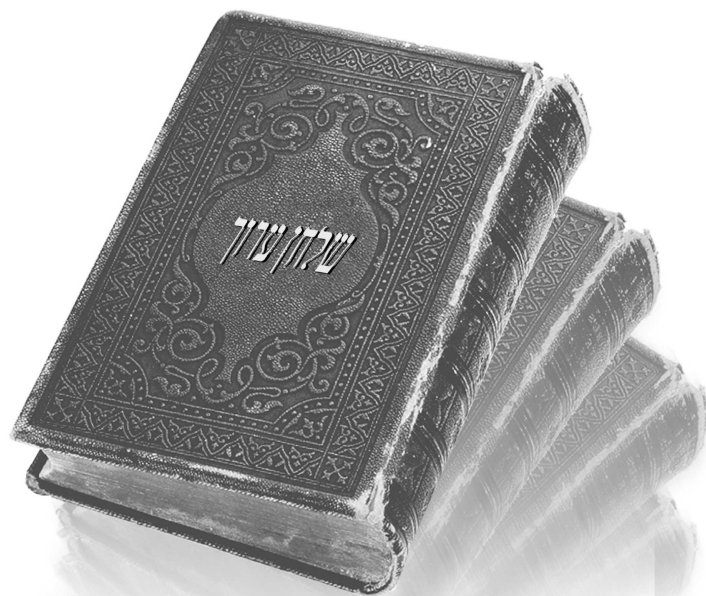

קנין הלכה

2

מראי מקומות

מס' 3

חודש תמוז תש"פ

הלכות סת"ם ;

יו"ד סימן רעד-רעה

לתשומת לבכם: במראי מקומות אלו הושקע עמל רב. אין להעתיק, לצלם וכד' ללא קבלת אישור בכתב מ"דרשו"

קנין הלכה

מראי מקומות

סעיף ג

מקור הדין הוא בנמרא שבת דף קג: עשאה כשירה [פירוש שכתב את הפסוקים בצורה של שירת הים או שירת האזינו] או שעשה את השירה כמותה פסל.

וכתב בשו"ת הרשב"ץ [ח"א סי' קנה] שטעם הפסול הוא משום דהוי כמו שכתב שלא בדיו, דהיינו שאין זו הצורה הנכונה של כתיבת התורה, ומשמע דהוי פסול דאורייתא. וכן כתב בספר מקדש מעט [ס"ק לו], והביא שהמבי"ט בקרית ספר כתב שהפסול הוא משום שאינו כתיבה תמה, וכתב דגם לפי"ז נראה שהוי פסול דאורייתא.

אריח על גבי לבינה

בגמ' [מגילה דף טז:]: איתא כל השירות נכתבות אריח ע"ג לבינה, חוץ מעשרת בני המן הנכתבים אריח ע"ג אריח ולבינה ע"ג. לבינה, שלא תהא תקומה למפלתן.

ונחלקו הראשונים בביאור התיבות אריח ולבינה.

א. רש"י [שם] כתב דאריח הוא הכתב, והלבינה הוא ההפסק שעושים בשירה בין החלקים הכתובים, ואריח ע"ג לבינה

היינו שהמקום הכתוב עומד מעל ההפסק שיש תחתיו, וההפסק [הלבינה] עומד מעל הכתוב בשיטה שתחתיה.

ב. הר"ן [ספ"ק דמגילה] הביא בשם ר"ת שגם האריח וגם הלבינה הם החלקים הכתובים, והכתיבה הארוכה מכונה בשם

לבינה והקצרה בשם אריח [שהרי אריח הוא חצי לבינה שרוחבה ג"ט].¹ והכוונה היא שבשירת הים [וכן בשירת

דבורה] כותבין בשיטה אחת ב' כתיבות ארוכות, ובשיטה שתחתיה כתיבות קצרות מתחת לכתיבות הארוכות, ונמצא

שהלבינה [הכתיבה הארוכה] היא ע"ג אריח [הכתיבה הקצרה], ומתחת לכתיבות הקצרות יש שיטה של כתיבות

ארוכות וה"ז אריח ע"ג לבינה, משא"כ בעשרת בני המן יש כתיבה קצרה והיא התיבה "ואת", ויש כתיבה ארוכה

והם השמות של בני המן, ושם כותבין את השמות זה תחת זה, וה"ז לבינה ע"ג לבינה, ואת התיבות "ואת" זו תחת

זו וזה אריח ע"ג אריח.

שיעור ההפסק

כתב הריב"ש [סי' רפז] דפשוט דשיעור ההפסק צריך להיות לכל הפחות ט' אותיות כשיעור הפסק פרשה, [והוסף שבשירת הים שישנם שני הפסקים בשיטה, די בזה שבשניהם יחד יהא שיעור ט' אותיות], ובפחות משיעור זה ה"ז פסול.

ומשמע בריב"ש שנובעת מדין זה גם קולא, שאם כתב את התורה כשירה אך אין בהפסק שיעור ט' אותיות, אין זה פסול.

ובשו"ע לא הובאו דברי הריב"ש האלו [וכבר תמה ע"ז בהגהת רע"א, וכתב שבספר כנפי יונה הביא את דברי הריב"ש].

ובספר גידולי הקדש [ס"ק ט] הביא מספר מכתב מאליהו בשם רבותיו [הבני יונה או השב יעקב] שדנו לומר שגם הפסק פחות

מט' אותיות חשיב שירה, מדלא הובא דין זה בשו"ע, אך כתב בגידולי הקדש שאין להקל.²

בכמה פסוקים יפסל מחמת השינוי

לגבי פסוקי התורה שכתבן בצורת שירה, כתב המקדש מעט [ס"ק לו] דנפסל גם בפסוק אחד או שנים, דממ"נ אם נראה כמו

שירה ה"ז פסול, ואם אינו נראה כמו שירה א"כ הו"ל הפסק פרשה במקום שאין צריך וג"ז פסול. [והיינו כאשר יש בהפסק שיעור

ט' אותיות במקום אחד].

ביאורים והערות

1. לשון הברייתא [עירובין דף יג: ב"ב דף ג:]: האריח חצי לבינה של ג"ט, ובט"ז נדפס איפכא וכבר תיקן זאת בהגהת הט"ז.

2. אמנם מאידך גיסא כתב המקדש מעט [ס"ק לו] שלפי החולקים על הריב"ש אין להקל גם בקולא הנובעת ממנו, שאם כתב פסוקי התורה בצורה של שירה יפסל, אף כשאין בהפסק שיעור ט' אותיות,

קנין הלכה

מראי מקומות

ולגבי שירת הים שכתב בה שיטה אחת בלי הפסק נחלקו האחרונים:

- א. בספר ברכי יוסף העתיק מדברי ר' דוד קורינואלדי כת"י שכתב שאין לפסול אלא אם כתב את כל השירה כמו שאר התורה, שכן כתב בש"ג בשם ריא"ז. ובפירושו למסכת סופרים [הנקרא כסא רחמים פ"א ה"י] חלק החיד"א על קולא זו וכתב שדברי ריא"ז אינם בדוקא, אך במקרה שהשיטה האחרונה נכתבה שלא בצורת שירה, משום שלא נשארו די תיבות לחלקן בצורת שירה, הביא מספר גינת ורדים שהכשיר.³
- ב. אמנם בספר אור תורה כתב בשם המאירי שאפילו אם שיטה אחת לא נכתבה בצורת שירה ה"ז פסול. וכתב בספר מקדש מעט [ס"ק לה] דכן משמע בספר האשכול [הלכות ס"ת]. ובשו"ת דבר שמואל [סי' שכה] פסל אף כאשר התיבה האחרונה של השירה כתובה בשיטה הבאה באופן שלא ניכר בה צורת שירה. וכתב בספר מקדש מעט [שם] בשם ספר לדוד אמת [החיד"א] שאין להוציא ס"ת כזה.

פרשיות קצרות שנכתבו בצורת שירה

כתב בספר קסת הסופר [לשכה אות ג] שנשאל בס"ת שבפרשת אחרי מות בפרשת העריות שיש אחת עשרה פרשיות סתומות סמוכות זו לזו, וכל אחת יש בה רק פסוק אחד, וכתבן הסופר זו תחת זו כעין שירת האוינו, שהכתובה היתה משני הצדדים והפסק הפרשה באמצע, האם יש בזה פסול של ס"ת שנכתב בצורת שירה. וכתב להכשיר בזה, דכיון שלשון הרמב"ם היא "או שעשה את הפרשה כמו שירה", נתבאר מזה שאם כל שיטה היא פרשה בפ"ע ורק מכח צירוף הפרשיות ה"ז נראה כמו שירה, אין לפסול. גם בשו"ת בית שלמה [סי' קיט] הכשיר זאת. [ובגידולי הקדש [ס"ק ט] כתב שאין קולא זו מסתברת].

סעיף ד

המקור לשלושים שיטין בשירת הים היא במסכת סופרים פ"ב ה"א. וכתב בשו"ת מעיל צדקה [סי' כט] שאין מנין זה מעכב, וגם אם כתב את השירה בעשרים ושמונה שיטין ה"ז כשר.

וכתב בספר בני יונה ובאור תורה שהסדר הנכון לכתחילה הוא, שאחרי השיטה הראשונה של השירה שהיא כתובה כדרכה [ולא בצורת שירה], מחלקים את השיטה הבאה לג' חלקים שביניהם שני הפסקים, ואח"כ שיטה של ב' חלקים והפסק אחד. [ולא כמצוייר בט"ז שהשיטה הראשונה מחולקת לשניים]. אמנם כתב המקדש מעט [ס"ק מ] שאם שינה לא עיכב.

עוד איתא במסכת סופרים שלפני שירת הים ואחריה משאיר שיטה שלימה פנויה. והקשו האחרונים דשיטה שלימה היא בנדר פרשה סתומה לפי הרא"ש, ואנן בעינן לפני השירה ואחריה פרשה פתוחה, ומחמת זה כתב בספר מאיר נתיב שלא להשאיר את כל השיטה פנויה אלא לכתוב תיבה אחת בתחילת השיטה, ובאופן זה ייחשב פרשה פתוחה גם להרא"ש. וכן בסוף השירה יכתוב את התיבה האחרונה בתחילת השורה השלושים ואחת. אמנם בספר קסת הסופר [סי' טז לשכה ס"ק א] הביא שבשו"ת חכם צבי [סי' כה] כתב ע"ז שכך באה הקבלה לשייר לפני השירה בין תקרא פתוחה או סתומה, ודייק זאת גם מזה שהרא"ש הביא את דעת הרמב"ם בצורת השירה ולא העיר על השיטה הפנויה, מוכח שאינו חולק בזה.

ביאורים והערות

3. ועיי"ש בספר כסא רחמים שכתב שאין ללמוד מזה שהביא דברים מסויימים בספר ברכי יוסף שפסק כן להלכה, אלא רק הביאם כדי שהקורא יעיין ויבחר אם לקרב או לרחק.

קנין הלכה

מראי מקומות

סעיף ה

עיין פתחי תשובה שצ"ן לתשובת הנודע ביהודה [מהדו"ת יו"ד סי' קעו] בענין שירת האזינו שלא היו שורותיה שוות זו לזו אלא חלק קצרות וחלק ארוכות, וכתב הנוב"י שלכתחילה בודאי ראוי לתקן שיהיו כל השורות שוות, משום דברי הר"ן שכתב שצריך לעשות שירת האזינו כל עמודיה שוות, משום שנזכר בה מפלתן של רשעים, וכעין שאמרו לענין כתיבת עשרת בני המן. אמנם לענין דיעבד כשא"א לתקן משום שכתוב שם ה', כתב הנוב"י שאין לפסול, כי לא נזכר בגמ' ובפוסקים ואף לא במסכת סופרים שצריך שתהא שירת האזינו לבינה ע"ג לבינה.

ובשו"ת בית שלמה [יו"ד ח"ב סוס"י קלא וסי' קכד] כתב דלכאורה קשה להתיר בזה, כיון שהר"ן הביא מסכת סופרים שאם כתב את האזינו בצורת שירה או כתב שירה בצורה של האזינו אל יקרא בו, והכוונה בזה לפי ר"ת היא שצורת שירה היא שורות ארוכות [לבינה] ע"ג שורות קצרות [אריח], וצורת פרשת האזינו היא שורות ארוכות ע"ג ארוכות מחולקות לשני טורים והרווחים באמצע, ונמצא שאם פרשת האזינו כתובה בשורות קצרות וארוכות אין לקרות בס"ת זה, וכן הוא במדרכי [ספ"ק דמגילה].

סעיף ו

מקור דברי השו"ע והרמ"א הוא ברמב"ם פ"ז ה"ח, והשו"ע העתיק מהרמב"ם את הדברים שהם לעיכובא, והרמ"א העתיק את שאר הדברים שנהגו בהם הסופרים ואשר אינם מעכבים בדיעבד.

עיין ב"י שהעתיק מתשובת הרשב"א [והוא בתשובות החדשות מכת"י סי' קמג-קמה ובמיוחסות סי' רלב] שאין לפסול אלא בדברים שנזכרו בתלמוד לפסול. עוד הביא הרשב"א ממסכת סופרים [פ"ו ה"ד] דבדברים שיש בהם מחלוקת בין הספרים הולכין אחר הרוב.

כתב בספר בני יונה דכאשר כותב את האותיות המשונות והלפופות, יזהר לעשות זאת באופן שלא תשתנה צורת האות, אלא יעשו זאת בחוד הקולמוס שיהיו דקים כחוט השערה, ולא כהעושיין בעובי הקולמוס עד שהאות משתנה בצורתו, והעתיקו בספר קסת הסופר [סי' מז לשכה אות ז]. וביאר בספר מקדש מעט [ס"ק מה] שהכוונה לעשות את האות עצמה בקולמוס עבה, ואת התוספת בקולמוס דק מאוד עד שניכר לכל צורת עיקר האות, וכל השאר נראה כתב בעלמא.

סימן רעו

סעיף א

ענין התלייה של תיבה שנשמטה בזמן הכתיבה מובא בברייתא מנחות דף ל:, עיי"ש שנחלקו התנאים אם מותר לתלות את השם. וכתב הש"ך [להלן ס"ק ח] שמדברי הב"י בשם הרא"ש משמע שעדיף למחוק או לגרור ולכתוב על המחוק או על הגרר מאשר לתלות.

אופן התלייה

המקום שבו צריך לתלות את התיבה שנשמטה הוא כנגד המקום שבו נשמטה, והיינו שיוכלו לקרות את מקצת השיטה הכתוב כהוגן ואח"כ את התיבה [או כמה תיבות] התלויה, ושוב לחזור ולקרות את המשך הכתוב בשיטה. [אבל אם תלה את התיבה שלא במקומה, כתב בשו"ת מעיל צדקה (סי' נו) דפסול, ולא מהניא עשיית סימן להורות להיכן שייכת התלייה]. וכתב הר"ן [תשובה

קנין הלכה

מראי מקומות

סי' לט] והתשב"ץ [ח"א סי' קעו] שיש לכתוב את התלייה באותיות דקות יותר, וזה מסייע להקורא לידע שזו תלייה ולחזור למקום הקריאה.

תלייה בכמה שיטין

כתב הב"י [בדק הבית] בשם שו"ת התשב"ץ [ח"א סי' קעו] שבירושלמי מבואר שגם אם דילג פסוק ארוך יכול לתלותו בכמה רווחים של השיטות הבאות [עד ג' שיטין ולא יותר], ותהא התלייה ניכרת לקורא מכח היותה כתובה בכתב דק.⁴

תלייה בתפילין ומזוזות

בירושלמי [פ"א מגילה ה"ט] איתא דרך בס"ת תולין, ולא בתפילין ומזוזות. וכתבו מפרשי הירושלמי הטעם משום דבתפילין ומזוזות בעינן כתיבה כסדרן, והתלייה נעשית בדרך כלל לאחר שכבר כתב את התיבות שאחרי התיבה שבא לתלות. ובשו"ת דבר שמואל [סי' קנד] כתב שגם באופן שכתב את התלייה קודם התיבות הבאות, אין להכשיר זאת בתפילין ומזוזות. וציין לשו"ת הר"ן [סי' לט] שכתב שהדין הנ"ל שלא לתלות בתפילין ומזוזות אינו משום חומר שבהן, אלא משום שכתבתן דקה וגם אין רווחים גדולים בין השיטין. ופירש הדבר שמואל שבודאי כוונת הר"ן באופן שאין חסרון של כתיבה שלא כסדרן, ואפ"ה אין לתלות בתפילין ומזוזות.

אין כותבין בין דף לדף

דין זה מבואר בבביתא [מנחות דף ל:], וכתב הר"ן בתשובה [סי' לט] שזו כתיבה שלא במקומה.⁵ וכתב הרשב"ץ [ח"א סי' קעו] והובא בבדק הבית, שבא מעשה לידו ופסל ס"ת כזה, והיה זה במעמד הריב"ש, אך שוב ראה בטור [סי' רעג] שרק לכתחילה אין כותבין בין הדפים. וגם בשו"ע [סעיף ג' וסעיף ה' שם] משמע שאין זה לעיכובא, עיי"ש שכתב דכל אלו הדברים אינם אלא למצוה מן המובהר ואם שינה כשר.

סעיף ב

המקור לפסול ס"ת שלא קידשו בו את האזכרות הוא בגמ' גיטין דף נד; במעשה בסופר שאמר שלא קידש את האזכרות בס"ת שכתב, ואמרו דמתוך שנאמן להפסיד שכרו נאמן לפסול את הספר תורה.

האם קידוש האזכרות הוא מן התורה

בספר קרית ספר להמב"ט מנה מז פסולים שיכולים להיות בספר תורה, וכתב שכולם פסולים מן התורה, וכל השאר שלא מנה בתוכם אינם אלא מדרבנן, ולא מנה בתוכם קידוש האזכרות, ומזה לומדים האחרונים דסובר דקידוש האזכרות אינו אלא מדרבנן. אולם בשו"ת דבר שמואל [סי' עו הובא בברכי יוסף יו"ד סי' רעד וסי' רעו סוס"ק ב, ובביה"ל סי' לב סי"ט ד"ה ובתחילת] נקט שקידוש האזכרות הוא מן התורה, ולמד זאת מזה שהרמב"ם מנה עשרים פסולים בס"ת, וביניהם אם לא קידש האזכרות ולא חילק ביניהם, ומשמע שהוא מן התורה. ובהגהת רע"א כתב דכן מוכח גם בתוס' [ע"ז דף כו. ד"ה וכי]. עוד הביא הביה"ל [שם] שהפמ"ג הסתפק בזה אי הוי מהתורה או מדרבנן.

ביאורים והערות

4. ובספר חידושי הרי"מ תמה על זה דנמצאת הפרשה כתובה שלא כסדר נתינתה מסיני, ולגבי הירושלמי כתב שיש לפרשו דמוחק וגורר ג' שיטין ולא יותר משום דמיחזי כמנומר, וסיים דצ"ע לדינא.
5. ולכן כתב במקדש מעט [ס"ק ג] דלא מהני אף אם יעשה רושם וסימן להיכן שייכת התיבה שבין הדפים.

קנין הלכה

מראי מקומות

ובספר גידולי הקדש [כללים שבסוף הספר כלל ו] כתב להוכיח שקידוש האזכרות הוא מן התורה, מזה שאמרו חכמים שבזמן כתיבת השם לא יפסיק כלל אפילו המלך שואל בשלומו, וברמב"ם מבואר הטעם משום שכתובת השם צריכה להיות בכוונה וחיישינן שמא יסח דעתו, ואת"ל שקידוש האזכרות אינו אלא מדרבנן לא מסתבר שמשום חשש שמא יפסל מדרבנן, יזלזל בכבוד המלך, ועיי"ש ראיות נוספות.

האם כל האזכרות טעונים קידוש או רק שם הוי"ה

הב"י [ס"ג] הביא בשם ר"י אסכנדרני ראייה שכל השמות שאינם נמחקים טעונים קידוש, ולא רק שם הוי"ה, מהירושלמי שכתב שאם היה צריך לכתוב ב' וג' שמות רשאי להפסיק ביניהם, והרי לא משכח"ל ג' שמות הוי"ה רצופים, אלא מוכח שגם שאר שמות בעו קידוש, וזה משכח"ל בפסוק שמע ישראל [וכן בפסוק של יג מידות].

וכתב הב"י שאין זו ראייה מוכחת, דיש לפרש כמש"כ בני"י [הלכות קמנות דף ג:]: דמיירי בסופר שכתב יריעה והניח מקום האזכרות חלק משום שלא היה טהור, ואח"כ בא לכתוב כולן בבת אחת.

ובתשובת רדב"ז [ח"א סי' קב] וכן בהגהת רע"א לשו"ע למדו מדברי הנ"י האלו דאדרבא, שאר שמות אינם צריכים קידוש, דאי צריכין למה נרחק הנ"י להעמיד בציוור הנ"ל, והרי משכח"ל ג' שמות רצופין בפסוקי התורה.

ועיי"ש בתשובת הרדב"ז שכתב שמנהג הסופרים לא היה לקדש שאר שמות, ואף לא שם ארנות, אף ששם זה משמש לקריאה במקום שכתוב שם הוי"ה. עוד כתב הרדב"ז שלשון 'אזכרות' מתייחס לשם הוי"ה ולא לשאר שמות.

הברכי יוסף גם האריך בזה והביא מקומות רבים שגם שאר שמות מכוונים בשם אזכרה.

בספר בני יונה נקט בפשיטות שכל השמות בעו קידוש, ובספר מק"מ [אות ז] הביא מספר מלאכת הקודש שאין לצרף נידון זה אף לס"ם. [ובתשובת רע"א עצמו (סי' ע) מבואר דס"ל בפשיטות דכל השמות צריכים קידוש].

מהות הכוונה של קידוש האזכרות

כתב בספר פרי חדש [מובא בספר מחנה אפרים בחידושי על הטור יו"ד הל' ס"ח] דגם שם שלא נתקדש לוקין על מחיקתו, וראיה מהא דאסור למחוק שם שנכתב על ידות הכלים, אף שמסתמא לא נתקדש. ומאי דבעינן שיכתוב לשם קדושה אינו אלא לענין ס"ח.

והנה פשוט דשם שנכתב על ידות הכלים דאסור למחוקו מיירי כאשר נכתב בתורת שם ה', [ולא באופן שנכתב בתור תיבת חולין, כגון שרצה לכתוב יהודה וטעה ולא הטיל ד], וא"כ מבואר מדברי הפר"ח שלענין קדושת השם לא סגי שיכתבנו בס"ח בתורת שם ה' אלא צריך כוונה לקדשו.

ובמחנה אפרים [שם] נסתפק בגדר ענין קידוש האזכרות, אי סגי בזה שכותב זאת מתוך ידיעה שזה שם השם או שצריך לכונן לקדשו.

וכתב הברכי יוסף [סי' רעו ס"ק ה] דמלשון השו"ע משמע שצריך כוונה לקדש את השם.

בספר בני יונה כתב וז"ל צריך שיכתב לשם קדושת שמו יתברך, וידע בעת כתיבו שזה אחד משמותיו ית' לשם קדושתו וכו', לאפוקי שלא יחשוב מחשבה אחרת או כאילו כותב שאר מלות התורה וידיע עושים מלאכתו ולכו בל עמו, אף שיודע שכותב שם השם, כל שלא קידשו במחשבה לשמו פסול. וכתב בספר מקדש מעט [אות יב] שמשמע מדברי הבני יונה שא"צ לכונן לקדש עכשיו את האזכרה, אלא צריך שידע שכותב אזכרה שיש בה קדושה הנצרכת בס"ח, וכתב המק"מ שזה לא כדברי הברכי"י.

והחזו"א [או"ח סי' ו ס"ק יג ד"ה והנה] כתב דשם הכתוב בס"ח יש בו קדושה נוספת על סתם שם הכתוב על ידות הכלים,

קנין הלכה

מראי מקומות

וצריך שיכוין לקדשו בקדושה של שם הכתוב בספר. וכאשר כתב ס"ת ואומר שכותב האזכרה לקדושת השם סג, דמתפרש קדושת השם בספר. 6.

ומ"מ לפי רוב האחרונים אם כתב את שם השם בתוך שטף הכתיבה ולבו כל עמו, אף שידע שכתב שם ה', אם לא נתן דעתו שיש בשם זה קדושה מיוחדת ה"ז פסול. 7.

האם צריך להוציא בשפתיו שכותב האזכרה לשם קדושת השם

הרא"ש [הלכות ס"ת סי' ג] הביא את ספיקו של ספר התרומה אם בעיני שיוצא בפיו שמעבד את העור או כותב את הספר לשמה. וסיים הרא"ש הלכך טוב הוא להוציא בשפתיו בתחילת העיבוד, ותו לא צריך.

אח"כ כתב הרא"ש [ריש סי' ד] "וכן כשמתחיל לכתוב ס"ת יאמר ס"ת זה אני כותב לשם קדושת תורת משה ותו לא צריך, אמנם בשעת כתיבת האזכרות צריך שיחשוב לשם קדושת השם".

ונחלקו הב"י והרמ"א בביאור דברי הרא"ש, הב"י כתב "דאף שכתב הרא"ש צריך שיחשוב" כוונתו צריך שיאמר בפיו, 8 וכן הסכים המעדני יו"ט על הרא"ש, והרמ"א פירש כוונת הרא"ש דכיון שבתחילת הכתיבה אמר בפיו שכותב את הספר לשם קדושת תורת משה, אמירה זו מהניא גם לאזכרות לענין שסגי במחשבה בזמן כתיבת האזכרות.

ולכן השו"ע כתב שיאמר בפיו בכל אזכרה שכותב לשם קדושת השם, וכן כתב גם באו"ח [סי' לב סעיף יט]. והרמ"א [או"ח שם] כתב ד"א שאם בתחילת הכתיבה אמר בפיו שכותב לשם קדושת ס"ת, סגי בזמן כתיבת האזכרות במחשבה לשמן, וכתב הרמ"א דיש להקל בדיעבד.

והט"ז [ס"ק א] האריך בזה, ותורף דבריו דאף שבדברי הרא"ש נראה יותר כהבנת הרמ"א ולא כהבנת הב"י שהצריך דוקא דיבור בפה, מ"מ במרדכי [הלכות קטנות סי' תתקמט] הובאו כמה ראשונים הסוברים דבעינן דוקא דיבור.

והש"ך [נקודות הכסף] האריך לחלוק על הט"ז בביאור דברי המרדכי, ותורף דבריו שרק מדברי הר"י מאורלייני"ש מוכח דבעי דיבור דוקא ולא מדברי שאר הראשונים שהובאו במרדכי.

[והחזו"א [או"ח סי' ו ס"ק יג ד"ה ונראה] כתב שגם מדברי הר"י מאורלייני"ש אין ראיה דס"ל דבעי דוקא דיבור, דלא עסקו הראשונים שם בנידון זה כלל, וכאשר נקטו לשון דיבור אין הכרח שהתכוונו בדוקא].

הש"ך [ס"ק א] הביא את דברי הב"ח שנקט בדברי הרא"ש דס"ל דסגי במחשבה אף ללא הצירוף של האמירה בתחילת הכתיבה שכותב לשם ס"ת. ואח"כ הביא הש"ך את דברי הרמ"א [או"ח סי' לב סעיף יט] שהצריך את הצירוף של האמירה בתחילת הכתיבה עם המחשבה בזמן כתיבת האזכרה.

ובמשנה ברורה [סי' לב ס"ק צח] משמע שפסק כהרמ"א.

החזו"א [או"ח סי' ו ס"ק יג ד"ה וזה] כתב דקשה להבין את הצירוף שכתב הרמ"א בין הדיבור שבתחילת הכתיבה, שהתייחס

ביאורים והערות

6. גם להחזו"א שכתב שצריך לכוין לקדשו, אפשר דסגי אם מחשב שכותבו בתורת שם ה' הנצרך בס"ת, וכדברי הבני יונה, ואין הכרח שכוונתו כהברכ"י שהאדם מקדש את השם ע"י כוונתו.

7. גם המחנ"א הסתפק אי סגי בידיעה שכותב שם ה'.

8. ולפי ביאור זה עיקר כוונת הרא"ש לומר דאף שלענין העיבוד והכתיבה סגי כמה שאמר בתחילת העיבוד והכתיבה, ותו לא צריך, מ"מ לגבי האזכרות צריך לקדש כל אזכרה ואזכרה.

קנין הלכה

מראי מקומות

לעצם הספר ולא לאזכרות, ובין המחשבה בזמן כתיבת האזכרות, וכתב ד"ש לפרש בדברי הרא"ש דלא נתכוין למחשבה אלא לדיבור.

בדברי הט"ז סי' רעד ס"ק א, במקדש את כל האזכרות בתחילת כתיבת הספר

כתב הט"ז בשם הסמ"ג שבזמן תחילת הכתיבה יאמר הריני כותב ספר זה לשם קדושת ס"ת, וכל אזכרות שבו לשם קדושת השם. וכתב הט"ז דזה מהני למקרה שישכח לקדש את השם במקומו, והובאו דברי הט"ז בפמ"ג [או"ח סי' לב א"א ס"ק לב].⁹

אמנם הרבה אחרונים חלקו על הט"ז ונקטו שאין האמירה בזמן תחילת הכתיבה של הספר מועילה לקדש את האזכרות, כן כתב במעדני יו"ט על הרא"ש בהלכות ס"ת [סי' ג-ד], וכן כתב בספר בני יונה, וכן החמיר בספר ברכי יוסף. [ובספר בני יונה כתב דרך לגבי עצם קדושת הספר מהניא האמירה בתחילת הכתיבה, כיון שכל הספר הוא כחטיבה אחת, ואמרינן בזה כל העושה על דעת ראשונה הוא עושה, (מקדש מעט), משא"כ האזכרות שכל אחת היא שם בפ"ע וזוקקת כוונה בפ"ע, לכן אין קשר בין אזכרה אחת לאזכרה השנייה אלא אם כותב כמה אזכרות ברציפות].¹⁰

ובמקום שהוא מסופק אם קידש את השם, כתב הכיה"ל [סי' לב סעיף יט ד"ה ובתחילת] שיש להקל בצירוף דעת הט"ז, אם בתחילת הכתיבה קידש גם את כל האזכרות.

שמות המסופקים

יש בתורה שמות אשר יש ספק אם הם קודש או חול. וכתב בספר מנחת שי [פרשת ויצא] וכן בספר השל"ה שיש לקדש שמות אלה על תנאי, וכן הביא בספר קסת הסופר [סי' י ס"ז]. וכתב המנחת שי והובא בקסת הסופר דנוסח התנאי הוא הנני כותב לשם קדושת השם אם הוא קודש.¹¹

תיקון אות פסולה

כתב המשנה ברורה [סי' לב ס"ק צג] דנראה דאות שיש בה פסול מחשש שיש בה הפסק, כאשר בא לתקנו צריך לעשותו לשמה,

ביאורים והערות

9. בפמ"ג [שם] כתב שאם אמר בתחילת הכתיבה רק שכותב את הספר לשם קדושת ס"ת, אז בעינין שבזמן כתיבת האזכרות יחשוב לשם קדושת האזכרות וכמש"כ הרמ"א [סי' לב סעיף יט], ואם לא חשב כן ה"ז פסול, אך אם בתחילת כתיבת הספר אמר גם שיכתוב את כל האזכרות לשם קדושת השם, ה"ז מועיל בדיעבד [לפי הט"ז, שלמד כן מהסמ"ג] אף אם בזמן כתיבת האזכרה לא חשב כלום.

10. ובגידולי הקדש [אות ג] כתב להוכיח דלא כהט"ז, מהרמב"ם [פ"א] שכתב שהדין שאפילו המלך שואל בשלמו לא יפסוק הוא משום שמא יסיח דעתו מחמת הפסק ויחסר בקדושת השם, ואם כהט"ז הרי אפילו כוונה לקדש האזכרות בתחילת כתיבת הספר מועילה אף שאח"כ מפסיק הרבה הפסקות, ואיך לא תועיל כוונה בתחילת כתיבת השם, ולמה יזלזלו בכבוד המלך כאשר אין חשש שתפגם קדושת השם, אלא מוכח דלא מהני לקדש את השם בתחילת כתיבת הספר.

11. ובדעת קדושים כתב שצריך תנאי כפול, והיינו שיאמר אם הוא קודש הריני כותב לשם קדושה, ואם אינו קודש הריני כותבו שלא לשם קדושת השם, וכן הוא הנוסח בשל"ה. ובגידולי הקדש [אות ב] הביא את דברי הרמב"ן [ב"ב דף קכו:]: בשם י"א שבתנאי שבינו לבין עצמו א"צ גדרי תנאים, ורק כשהתנאי הוא בין שני בני אדם בעינין גדרי תנאים, ולפי דבריו א"צ תנאי כפול, אך ציין לתוס' [נזיר דף יא.] שהצריכו גדרי תנאים בקבלת נזירות אף שהוא תנאי בינו לבין עצמו. עוד כתב דלכל היותר אם יחסרו גדרי תנאים יהא הדין שהתנאי בטל והמעשה קיים, דהיינו דהוי כאילו קידשו למרות דהוי תיבת חול, והרי בכה"ג לא חלה קדושה כלל על תיבת חול [שהרי לא נתכוין לעקור את התיבה ממשמעותה האמיתית, ועד כמה שהיא חול מתכוין הוא לתיבת חול, ותיבת חול לא חלה בה קדושת השם דהוי כמקדיש בע"מ למזבח].

קנין הלכה

מראי מקומות

[דין זה הוא בין בשמות הקודש ובין בעיקר הספר או התפילין].¹²

ועיין בביה"ל [סי' לט ס"ב ד"ה בכל] שהסתפק באופן שהפסול באות אינו מבטל את עיקר צורתה, והתיקון אינו נחשב שלא כסדרן, אם אדם הפסול לכתוב פסול לעשות תיקון זה.

בדברי הש"ך דלא מהני להעביר עליו קולמוס ולקדשו

כתב הש"ך [ס"ק ב] שאם כתב שם שלא בקדושה, לא מהני להעביר עליו קולמוס ולקדשו. והטעם מבואר בנמרא [גיטין דף כ., שבת דף קד:]: דהוא משום דכתב ע"ג כתב לא שמיה כתב, וכבר הובא דין זה בב"י בברק הבית בשם רבינו ירוחם. והנה בגמ' [גיטין דף כ.] הובאה בנידון זה מחלוקת ר' יהודה ורבנן, דר' יהודה סבר דמהני להעביר עליו קולמוס ולקדשו, וחכמים אומרים אין השם מן המוכחר. [ועיי"ש דרב חסדא נקט שה"ה אם יהא כה"ג בנט שנכתב שלא לשמה והעביר עליו קולמוס לשמה, דלר' יהודה מהני ולרבנן לא מהני, ורב אחא בר יעקב אמר שאפשר שגם לרבנן הוי גמ, דרק כס"ת פסלו משום שזה קלי ואנוהו ולא בגמ].

ולהלכה נחלקו הראשונים:

א. הרמב"ם ועוד ראשונים פסקו כרבנן בין כס"ת ובין בגמ, והיינו דנקמינן דכתב עליון אינו כתב, גם ככה"ג שהוסיף בו כוונת לשמה שלא היתה בכתב התחתון.

ב. הרשב"א [גיטין שם] הביא בשם רבינו חננאל דכיון שלא נאמר להדיא הלכה כמאן, לכן חיישינן ליה [והיינו דחיישינן לחומרא דהוי גמ, ואם תקבל קידושין מאחר תצטרך גמ ממנו]. וכתב הרשב"א בתחילה שנראין דברי הר"ה, שהרי לפי רב אחא בר יעקב הגמ כשר לכו"ע, וא"כ נהי דלקולא לא עבדינן כוותיה, מ"מ למה נפסק בודאי דלא הוי גמ. [ועיי"ש עוד ברשב"א מש"כ בזה].

להלכה פסק הש"ך [ס"ק ב] דלא מהניא העברת קולמוס לקדשו, וכן כתב בפשיטות המשנה ברורה [סי' לב ס"ק צב].

אמנם עיין במג"א [סי' לג ס"ק ז] העוסק בדין השחרת רצועות התפילין שכתב הרמ"א [שם סעיף ד] דאם השחירן גוי ה"ז פסול, שכתב דנראה שאם חזר ישראל והשחירן לשמן ה"ז כשר, שהרי אמרו בגיטין [דף כ.] שאם כתב השם ולא קידשו מעביר עליו קולמוס ומקדשו, ואפילו רבנן לא פליגי אלא משום דמיהזי כמנומר הא לאו הכי שרי, א"כ כאן שרי לכו"ע, וצ"י המג"א לשו"ע אה"ע [סי' קלא ס"ה].

והאחרונים תמהו על מש"כ המג"א, דלולי טעמא דמיהזי כמנומר לכו"ע שרי, דהא זו רק דעת רב אחא בר יעקב ואנו פוסקים כרב חיסדא שהוא ודאי פסול, עיין פמ"ג, ודגול מרבבה ולבושי שרד.¹³

וכתבו הדגול מרבבה ורע"א שכוונת המג"א לומר דכיון שרבינו חננאל לא פסק לחומרא בודאי אלא רק מספק, וגם הרשב"א הסכים לזה, מצרפין את הספק הזה לספק של עיקר הא דפסלו ברצועות שהושחרו שלא לשמן, שדעת השו"ע שלא לפסול בזה, ולכן מכשרינן. אמנם לענין דינא כתב הדגמ"ר להחמיר בזה, כיון שלפי הרמב"ם נקמינן בודאי כרב חסדא שהעברת קולמוס לא

ביאורים והערות

12. כתב בשו"ת שבט הלוי [חלק ח סי' כו] דנראה דלענין תיקון זה לכו"ע יוכשר בדיעבד אם תיקן במחשבה ולא בדיבור, כיון שעיקר האות נכתבה לשמה בדיבור, בטל התיקון לעיקר האות וסגי במחשבה.

13. גם לשון המג"א דרבנן פסלו משום דמיהזי כמנומר צ"ע, שבגמ' גיטין [דף כ] אמר רב אחא שרבנן פוסלים משום זה קלי ואנוהו, ולשון מיהזי כמנומר נאמר בגמ' [גיטין דף נד:]: בדעת ר' יהודה, שגם הוא לא הכשיר אלא באזכרה אחת ולא בהרבה אזכרות משום דמיהזי כמנומר. וכתב הלבושי שרד שיש ט"ס במג"א, וצ"ל שרבנן פוסלים משום זה קלי ואנוהו.

קנין הלכה

מראי מקומות

מהניא כלל, וגם המשנה ברורה [סי' לג ס"ק כד] כתב שהאחרונים הניחו דין זה בצ"ע. 14

דברי הרמ"א דהוי כמקדיש בעלי מומים

כתב הרמ"א ומקורו בשו"ת התשב"ץ [ח"א סי' קעז], שאם כתב שם אלהים אחרים לשם קדושה אינו פסול, דהוי כמקדיש בעלי מומים למזבח.

והנה יש מקום לצייר נידון זה בכמה אופנים:

א. אם ידע שכותב כעת תיבה שמתייחסת לעבודה זרה, לאלהים אחרים, אלא שמ"מ נתכוין להתפיש בה קדושה, בזה פשוט שלא נתקדש השם כלל, ובאופן זה ביאר החזו"א [י"ד סי' קסד ס"ק ג ד"ה כ' הרמ"א] את דברי התשב"ץ והרמ"א.

ב. אם טעה בעת כתיבתו וסבר שצריך לכתוב עכשיו שם קודש, וכתב אלקים וקידשו, אך לפי ענין קריאתו מהקשר הפסוקים מתייחס לזה הקורא כשם חול, נראה שנחלקו בזה האחרונים: בחזו"א [הנ"ל] כתב דבכה"ג בודאי נתקדש השם ואסור למוחקו, דלא גרע מכותב שם שלא במקומו אלא שהוא כתוב בדרך בזיון, וכתב שהספר נפסל, ועיין בזה להלן.

ולכאורה מדברי הט"ז [ס"ק ב] נראה דנקט שגם בכה"ג חשיב כמקדיש בעלי מומים, דנמצא שקידש את השם במקום שהוא נקרא בדרך בזיון, שהרי כתב הט"ז דמשמע שאם כתב שם במקום אחר בטעות הוא קודש וטעון גניזה, ומשמע מדבריו שגם את השם שכתב כאן התכוין לשם השם, אלא שבמקום זה הוי כגדר בעל מום. וכן נראה קצת מדברי הפתחי תשובה [ס"ק ד] בשם תשובת יד אליהו, שכתב דדוקא כאן שמומו ניכר לכן לא נתקדש, משא"כ במקום שלפי הענין אין מומו ניכר ושייך היה לכתוב בו שם קודש. 15

אמנם במקור הדין בשו"ת התשב"ץ מבואר דלא איירי דוקא במקום שקידש שם אלהים אחרים, אלא גם בכגון אלא גם במקום שקידש תיבת אלהים בפסוק 'עד האלהים יבוא דבר שניהם', ומשמע באופן שכתב החזו"א שהובא לעיל, שידע שכותב תיבה שמשמעותה אינה קודש אך מכל מקום נתכוין להתפיש בה קדושה. [ומה שכתב הט"ז (סוס"ק ב) מהגהות מיימוניות דשם שנכתב שלא בכונה אין בו קדושה, שם איירי באופן שנתכוין לכתוב שם יהודה, וטעה ולא הטיל בו ד, דאין זה שם כלל ומותר למוחקו כיון שלא נכתב בתורת שם כלל].

כתב שם חול בכוננת שם קודש, האם הספר פסול

מלשון הרמ"א שכתב וז"ל ואם כתב שם אלהים אחרים לשם קדושה אינו פסול דהוי כמקדיש בעלי מומים, מדוייק שאם היתה התיבה זו מתקדשת היה הספר פסול, וכן הוא גם לשון הלבוש.

ביאורים והערות

14. עיין בשו"ת שבט הלוי [ח"ה סי' ח אות ח] שכתב לענין סופר שקידש את השם במחשבה ולא בדיבור, שנחלקו בזה גדולי הפוסקים אם כשר בדיעבד, דדעת הרדב"ז [סי' קנז] והבני יונה [סי' רעא ורעד], והבאר הגולה [סי' רעד] וכן משמע בהגהת רע"א [או"ח סי' לב סעיף יט] וכן פסק הקסת הסופר [סי' י סעיף ד] להכשיר בדיעבד. ודעת הלבוש והא"ר והעולת תמיד לפסול אף בדיעבד, וכן פסק המשנה ברורה [סי' לב ס"ק צה], וכיון שיש כאן מחלוקת יש לדמות זאת לדברי המג"א [סימן לג] בהשחרת הרצועות ולהכשיר אם יעביר קולמוס על האזכרה לשמה.

15. הפת"ש [שם] ציין לדברי השו"ת שכותב יעקב [ח"ב סי' צא] בסופר שקידש את השם בפסוק יזכחו לשדים לא אלוה, שכתב השבו"י דרשאי למוחקו כיון ששם זה הוא חול והוי כמקדיש בעל מום. וכאן לא שייך לומר שמומו ניכר מתוך הקשר הפסוק [דאדרבה יש מהאחרונים שנקטו דשם זה הוא קדש כמבואר בפת"ש (ס"ק א)] ואפ"ה נקט השבו"י דהוי כמקדיש בעל מום. ולכאורה משמע שהשו"י איירי באופן שהסופר נתכוין לכותבו בסתמא לפי אמיתת הענין, [ונקט השבו"י שבאמת הוא שם חול] אלא שקידשו, ולכן פשוט דהוי כמקדיש בע"מ.

קנין הלכה

מראי מקומות

וע"ע בחזו"א [יו"ד סי' קסד ס"ק ג ד"ה כ' הרמ"א] שכתב שאם חשב שכותב כאן שמו יתברך, נתקדש אף שאין זה מקומו והספר נפסל.

ובספר גידולי הקדש [ס"ק ד] כתב דמלשון התשב"ץ אין ראיה שאם היה מתקדש היה הספר פסול, ורק מלשון השלמי גיבורים פרק שבועת העדות משמע כן. ונתקשה בגידולי הקדש מ"מ יהא בזה פסול, דמה בכך שתיבה זו קדושה בקדושת השם, סו"ס כל האותיות כתובות כדין, ומסיק דהטעם הוא משום דכאשר קורא את הפסוק ה"ז כמוריד את השם מקדושתו, דקוראו בתורת תיבת חול.

ולכאורה בתשובת רע"א [ח"א סי' ע] משמע שאין בכה"ג פסול, עיי"ש דאיירי שמעה בפרשת ויחי בפסוק ויאמר יעקב אל יוסף א ל ... נראה אלי בארץ כנען, וכתב רק ויאמר יעקב אל ... ואין ידוע אם דילג תיבת אל יוסף, ואז יש כאן שם קודש, או שדילג תיבות יוסף ק-ל, ואז תיבת אל הוא חול. וכתב רע"א עצה לתלות אחרי תיבת אל את התיבת יוסף ק-ל, ולקדש את השם שתלה, ואף שיש לדון שאולי אותיות א-ל הן שם קודש וע"י התלייה הוה הוא כמורידן מקדושתן להיות תיבת חול, מ"מ אין זה אלא איסור דרבנן וספק דרבנן לקולא. ולא הוזכר כלל ברע"א שיש כאן חשש פסול משום שבמקום תיבת חול אל כתב שם קודש א-ל.

סעיף ג

מקור הדין שאפילו המלך שואל בשלומו לא ישיבנו הוא במסכת סופרים פ"ה ה"ו, והרמב"ם הוסיף דמיידי דוקא במלך ישראל, אבל במלכי אומות העולם פוסק, כעין המבואר בגמ' ברכות [דף לב:]: בענין הפסקה בתפילה, והטעם משום פיקוח נפש.

בטעם הא דאסור להפסיק באמצע כתיבת השם מצינו שתי דיעות:

א. בלשון הרמב"ם מבואר שהוא משום דבעינן כוונה לשם קדושת ה', וכתב הכ"מ שאם יפסיק עלול להסיח דעתו מהכוונה ויפסל הס"ת.

ב. בספר חסידים כתב שהוא משום כבוד השם. [ולשון הלבוש והרמ"ע מפאנו שמפריד אלופו של עולם].¹⁶

היה כותב שני שמות בזה אחר זה

בירושלמי ברכות [פרק אין עומדין] איתא היה כותב ב' וג' שמות¹⁷ ה"ז מפסיק ביניהם ומשיב. והובא ברמב"ם [פ"א הט"ו] ובשו"ע. והנמוקי יוסף [הלכות קטנות דף ג:]: כתב דמותר להפסיק בין שם לשם, ולהשיב שלום לכל אדם.

וכתב הב"י דנראה שכשיחזור לכתוב שם שני צריך לחזור ולומר שהוא כותב לשם קדושת השם. ומשמע מדבריו דהיינו משום שהפסיק והשיב שלום, הא אם כותב את שני השמות בלי להפסיק ביניהם, א"צ אף לכתחילה לקדש כל אחד מהם בפ"ע. וכן כתב הפמ"ג [או"ח סי' לב א"א סוס"ק לב] בשם המ"ב, והביאו המשנה ברורה [שם ס"ק צז].

[וזה דלא כהספר בני יונה שכתב שלכתחילה יקדש כל שם בפ"ע, כי כל אחד שם שלם הוא ויש בו כוונה אחרת, והובאו הדברים בספר קטת הסופר (סי' י ס"ה). ובמקדש מעט (ס"ק כו) נקט כהפמ"ג הנ"ל].

ביאורים והערות

16. וכתב בספר מקדש מעט [ס"ק כד] דלפי הטעמים הנ"ל נראה שאין להפסיק אף באמירת פסוקים, ואף בכתיבת תיבה מהתורה, ונסתפק אם מותר להפסיק בכתיבת שם קודש אחר.

17. בתוספתא [פ"ג ברכות הכ"ג] איתא היה כותב ה' ו' שמות בזה אחר זה, וזה לא יתכן אלא באופן שהביא הב"י בשם הנ"י [הלכות קטנות דף ג:]: כגון שהניח ביריעה שמות רבים שלא רצה לכותבם מפני שלא היה טהור, ובא לכותבם עתה בבת אחת.

קנין הלכה

מראי מקומות

סעיף ד

מקור הדין שצריך לכתוב אות אחרת אחרי טבילת הקולמוס בדיו, ורק אח"כ לכתוב את השם, הוא במסכת סופרים פ"ה ה"ו. ובמעט הדבר כתב הרא"ש שמא יהא רוב דיו על הקולמוס ויפול כשיכתוב את השם, והוסיף הטור "ולא יהא הכתב מיושר". והמגן אברהם [סי' לב ס"ק לב] הביא מספר ברוך שאמר מעם אחר, שע"י כתיבת האות הקודמת מתקדש הדיו, כדי להיות ראוי לכתוב בו את השם.

וכתב בספר מקדש מעט [אות ל] שיש נפק"מ בין הטעמים במקרה שטבל את הקולמוס וכתב בו תיבת חול, דלפי הטעם של הרא"ש והטור והשו"ע גם זה מהני, ולפי הטעם של הברוך שאמר לא מהני, דבעינן שיכתוב תיבת קודש, אות או תג וכיו"ב.

וכתב עוד המקדש מעט [אות לב] דבשם שיש בו נטפל לפניו כגון וה', יכול להתחיל את הכתיבה באות זו, וא"צ לשייר אות אחרת.

בדברי הש"ך ס"ק ה

הש"ך מחדש שדיו שהוכן בקולמוס לצורך כתיבת השם, אין לכתוב בו תיבת חול, ודייק זאת מדברי הרמ"א שכתב שיחפש את הצריכה מילוי וימלאנה, ולמה לא כתב עצה פשוטה לכתוב אות חול, אלא מוכח שיש בזה איסור. 18

סעיף ה

בברייתא [שבת דף קג:]: איתא שאם כתב את האזכרות בזהב ה"ז פסול. וכתב הנ"י [הלכות ס"ת דף ד.]. דהיינו שכתב את האזכרות בדיו וזרק זהב על אותיות השם, וטעם הפסול הוא משום שכתב העליון כתב הוא, והוא מבטל את הכתב התחתון. וממעט זה כתב הש"ך [ס"ק ה] שאין זה פסול רק באזכרות אלא בכל הספר, ודלא כהלכוש שכתב שזה פסול רק באזכרות. [גם הפרישה (ס"ק ה) כתב דאפשר שזה רק באזכרות].

האם יוכשר הספר כשיגרוור את הזהב

כתב הנ"י [סי' לב] שאם גרר את הזהב מעל הדיו ה"ז כשר, 19 אלא שאסור לעשות זאת באזכרות, דהוי כמוחק את השם הכתוב בזהב, 20 וכן כתב גם בשו"ע [שם סי' לב ס"ג].

האם מהניא כתיבה בדיו ע"ג הזהב

[א] אם לא כתב מתחילה את האות בדיו אלא כתבה בזהב או בשאר מיני צבעוניים, ובא אח"כ לכתוב על גבה בדיו, כתב הפמ"ג

ביאורים והערות

18. בספר בגידולי הקדש [ס"ק ת] תמה על הש"ך, דהא מקור דברי הרמ"א הוא בב"י בשם מצאתי כתוב, וכתב בגידוה"ק שהוא ספר ברוך שאמר, ולפי הברוך שאמר פשוט שאין לכתוב אות חול, שהרי הוא כתב דהטעם של כתיבת האות לפני השם הוא כדי לקדש את הדיו, וא"כ אין מקור לחדש איסור זה שלא להשתמש בדיו שהוכן בקולמוס לצורך השם. ועוד תמה דהא הזמנה לאו מילתא, וגם בהזמנה לגוף הקדושה לא מצינו אלא ע"י מעשה חשוב כגון עיבוד העור, ולא על ידי טבילת קולמוס.

19. והא דאין גרירת הזהב וגילוי הדיו שתחתיו נחשב חק תוכות, כתב בגידולי הקדש [סי' רעא ס"ק יז] דהוא משום דכיון שהדיו שתחת הזהב עמדה בצורתה אלא שכיסו אותה בזהב, כאשר הסירו את הזהב חזרה להכשירה ולא מיקרי שכתב אותה עכשיו מחדש ע"י חקיקה. וע"ע במשנה ברורה [סי' לב ס"ק יא] בשם העולת תמיד והפמ"ג דמטעם זה גם אין חסרון של כתיבה שלא כסדרן בתפילין ומזוזות, כיון שאינו כתוב אלא מעביר, ונשאר כתב התחתון ממילא.

20. וכתב הביה"ל [סי' לב ס"ק ג ד"ה כמוחק] בשם הפמ"ג דאין זה מוחק ממש כיון שנשאר הכתב התחתון. ועוד הוסיף הפמ"ג דמשמע שאף שבשעה שפיזר את הזהב לא עשה זאת לשם קדושת השם, מ"מ אסור למוחקו. וכתב דזה דלא כהש"ך [סי' רעו ס"ק יב].

קנין הלכה

מראי מקומות

[סי' לב מ"ז ס"ק טו] דלכאורה יש לדון שיוכשר ע"י. ומדברי הא"ר המובאים להלן [שכתב דאף אם כתב בדיו ועל גביו זהב ועל גביו דיו, ג"כ פסול] מתבאר דס"ל דפסול.

ובשו"ת חתם סופר [יו"ד סי' רנו] כתב דיש לפסול בזה מספק, דהוי בכלל דיו ע"ג סיקרא המובא בגמ' [גיטין דף יט.]. דאין זה פשוט שאומרים בזה דכתב עליון הוי כתב.

[ב] ואם כתב את האות בדיו ועל גבי הדיו פיזר זהב, ושוב בא לכתוב מלמעלה בדיו, דעת הא"ר [סי' לב ס"ק ה] דפסול, דאת"ל דכשר למה כתב השו"ע דאם פיזר זהב על האזכרות אין לו תקנה, והרי יכול לכתוב בדיו על גבי הזהב. וכתב הפמ"ג [סי' לב מ"ז ס"ק ב] שאין זו ראייה, כיון שבאזכרות אסור לכתוב דיו ע"ג הזהב, דמיד כשכתב חצי אות בדיו נתבטלה האות, דאין כאן אות שלימה בזהב ולא אות שלימה בדיו, והוי כמוחק את השם. 21 והביה"ל [סי' לב ס"ג ד"ה עפרות] כתב דלכאורה יש להכשיר בזה דאין כאן אפילו פסול מספק, ולא דמי לדיו ע"ג סיקרא, כיון שכתב תחתון בדיו וכתב עליון בדיו. 22

שם שנכתב באבן אם מותר לצפותו בזהב

הפתחי תשובה [ס"ק ו] הביא תשובת נוב"י [תניינא יו"ד סי' קפא] בתשובה מבן המחבר שדן במקום שחצבו באבן שע"ג ארון הקודש באופן שאותיות השם היו בולטות, אך לא היו נראות כ"כ לעין, ורצו לצפותן בזהב, ודן בנו של הנוב"י אם הכתיבה בזהב תיאסר משום דמוחק את האותיות הבולטות מהאבן, וכעין מש"כ הנ"י שהזהב שע"ג הדיו מחק את הדיו, וה"נ הזהב מוחק את האותיות הבולטות. והסיק להיתר, דדוקא בס"ת שהכשירו בדיו, חשבינן כתיבת זהב שע"ג הדיו כמחיקה, כיון שאסור לכתוב ס"ת בזהב, אבל שם שאינו כתוב בספר ואין נפק"מ באיזה צבע יכתב אין גם איסור ליתן ירוק ע"ג אדום וכיוצ"ב, דזה שם וזה שם ואין כאן מחיקה, ולכן בשם הזה הכתוב ע"ג ארון הקודש אין איסור מחיקה כאשר מצפהו בזהב.

ובספר עמק ברכה, [דין איסור מחיקת השם אות א] תמה על דברי התשובה הנ"ל, דכיון שאיסור מחיקת השם אינו דוקא בס"ת, אלא בכל מקום שהשם כתוב בו, א"כ גם כאשר השם כתוב בס"ת אין האיסור תלוי כלל בדיני כתיבת ס"ת, ואם מבוואר בנ"י שזהב ע"ג דיו הוי מחיקת השם ה"ז בין בס"ת ובין בשאר מקומות, וה"ה דאסור ירוק ע"ג אדום. 23

סעיף ו

מקור הדין דתליית השם הוא בבדייתא מנחות דף לז, והובא דין זה כבר לעיל [סי' רעג סעיף ו].

ביאורים והערות

21. לכאורה דברים אלו של הפמ"ג צ"ב, דאטו אות שכתובה חציה בדיו וחציה בזהב אינה אות, וא"כ מעולם לא נפסלה צורת האות. 22. טעמו של הביה"ל נראה דס"ל דממ"נ יש להכשיר זאת, דאם כתב עליון לא הוי כתב משום דהוי כתב ע"ג כתב, א"כ גם כתיבת הזהב ע"ג הדיו אינו כתב, והאות כשירה משום הדיו התחתון, ואם כתב העליון הוי כתב ולכן הדיו הראשון נחשב כנמחק ע"י הכתיבה של הזהב, א"כ הדיו העליון חשיב כתב ויוכשר הספר מחמתו. וכעין סברא זו כתב הביה"ל להלן [סעיף יז ד"ה ואינה], שאם כתב אות בדיו לשמה ואח"כ כתב על זה בדיו שלא לשמה, ובא לחוש במה שהחמיר בזה הפמ"ג שמא כתב העליון הוי כתב, אם מעתה יכתוב על זה שוב לשמה הרי"ז מועיל ממ"נ, דאם כתב ע"ג כתב לא שמיה כתב א"כ יוכשר הכתב הראשון, והכתב שנוסף עליו שלא לשמה בטל אליו ואינו פוסלו כלל [כמש"כ הנוב"י אה"ע מהדו"ק סי' פה], ואם כתב ע"ג כתב שמיה כתב ופסל האמצעי את הראשון, יוכשר מעתה ע"י הכתב העליון.

ולכאורה יש לחלק, דהכא שכתב בדיו ע"ג הזהב שע"ג הדיו אין להכשיר ממ"נ, דלהך צד שהעליון אינו כתב משום שבדיו ע"ג סיקרא חיישינן דלא חשיב כתב, וה"ה בדיו ע"ג זהב, מ"מ הזהב מכסה את הדיו, ואינו נידון ככתוב בדיו התחתון, וכמבואר בגמ' [גיטין דף יט.]. שאם כתב בסיקרא ע"ג דיו הוי מוחק, וא"כ אין כאן הכשר ממ"נ.

23. עוד יש להעיר דלכאורה נראה שבאותיות בולטות או חקוקות באבן שרי לכתוב על גבן בזהב או בשאר מיני צבעונין, דהא הבליטה או החקיקה נשארת ולא נתבטלו כלל ע"י הצבע, והצבע רק מועיל שיראו היטב את האות הבולטת, ואין זו מחיקה כלל.

קנין הלכה

מראי מקומות

תליית מקצת השם

המקור לאיסור תליית מקצת השם הוא בדברי ר"ש שזורי בברייתא [מנחות דף ל:], דאמר כל השם כולו תולין ומקצתו אין תולין. [דבשאר תיבות של ס"ת אפשר לתלות גם חלק מהתיבה, וא"כ י"ל דר' יוסי ור' יצחק שהתירו שם בברייתא לתלות את השם ולא חילקו בין כולו למקצתו, אפשר שיתירו גם לתלות מקצת השם].

והנה כתב הב"ח שהראשונים נחלקו אם קיי"ל כר"ש שזורי, דהרי"ף והרמב"ם והרא"ש פסקו כמותו, אבל תוס' והסמ"ג והספ"ת לא פסקו כמותו, וכתב דגראה לו שזו דעת הטור שלא כתב כלשון הרמב"ם שאם תלה מקצת השם ה"ז פסול, אלא כתב שאינו יכול לתלות מקצת השם, ומשמע שבדיעבד כשר. [והט"ו (ס"ק ד) כתב איפכא, שלשון זה של הטור מורה דפסול גם בדיעבד]. והנה הש"ך [ס"ק ז] תמה על הרי"ף והרא"ש שפסקו כר"ש שזורי דאין לתלות מקצת השם, על סמך מה שאמר ר' חנינא דכל מקום ששנה ר"ש שזורי הלכה כמותו, דהא במשנה [חולין דף עג.] נחלקו חכמים ור"ש שזורי בדיון בן פקועה [בהמה שנשחטה ונמצא בה ולד גמור כשהוא חי] שהילך ע"ג קרקע, דלרבנן טעון שחיטה [מדרבנן] ולר"ש שזורי אינו טעון שחיטה, ופסקו כל הפוסקים כרבנן, ונתבאר בגמ' שהפוסקים אכן אינם מקבלים להלכה את הכלל שהלכה כר"ש שזורי בכל מקום, אלא שהלכה כמותו רק בשני דינים מסויימים. והש"ך גם תמה על הרמב"ם שפסק כאן כר"ש שזורי, ובדיון בן פקועה פסק כרבנן.

להלכה: השו"ע [סעיף זה וכן בס' רעג סעיף ו] פסק את דעת הרמב"ם שאם תלה מקצת השם ה"ז פסול, וגם הרמ"א לא הביא בזה את דברי הב"ח שכתב שיש פוסקים שנחלקו על דין זה, ומשמע קצת שהסכים לזה, אך הש"ך ציין לעיין בס' רעג [ס"ו], ושם כתבו דין זה בפשיטות לאיסור.

וכן פסק בספר קסת הסופר [סי' י' סעיף יד] דאם תלה מקצת השם ה"ז פסול.

תליית השם בנביאים וכתובים

כתב הב"י בשם ספר התרומה שיש ללמוד מדברי הירושלמי שדיני תליית השם נאמרים בין כס"ת ובין בנביאים וכתובים, שהרי הירושלמי הביא ג' שמות רצופים, קל, אלקים, ד', אי שרי לתלותם, ופוסקים אלה הם בתהלים. הגהת הרמ"א הנדפסת להלכה להלן סעיף ז [שאין חילוק בין ס"ת לשאר ספרים] מקומה בסעיף ו, כמבואר בש"ך [ס"ק י].

סעיף ז

מקור הדין דשרי לכתוב את השם על מקום הגרר ועל מקום המחק הוא בברייתא מנחות דף ל. בדברי ר' יהודה ור' יצחק. ועיי"ש [תוד"ה רבי] שהביאו דמשמע בירושלמי [פ"ק מגילה] דעדיף לכתוב את השם על מקום הגרר מאשר לכותבו על מקום המחק, משום שהגרירה נעשית אחרי שהדיו נתייבש לגמרי, ואז לא נשאר רושם מהדיו, משא"כ במחיקה שנעשית בעוד הדיו לח, ונשאר משתהו רושם [ואם ישאר רושם דיו חזק עלול להיות בזה פסול של כתב ע"ג כתב], ועדיף לגרור או עכ"פ למחוק ולכתוב את השם במקום הגרר והמחק, מאשר לתלות את השם. וכתב הש"ך [ס"ק ח] דכמדומה שכן נהגו.

סעיף ח

בסעיף זה יש ללמוד גם שו"ע או"ח סי' לב סעיף לה.

המקור לדיון זה שלא תצא אות מהשם חוץ לשיטה, הוא בדברי ר"ת המוכאים בתוס' מנחות דף ל: סוד"ה שלשה, וברא"ש הלכות ס"ת סוס"י ט. וכן הוא גם בתשובת הרמב"ם פאר הדור [סי' סט].

קנין הלכה

מראי מקומות

במעם הדין כתב הגר"א [או"ח סי' לב ס"ק עט] שכתובה מחוץ לשיטה נחשבת כתלייה של האות, וכשם שאין תולין מקצת השם כך אין כותבין אותו מחוץ לשיטה. וע"ע במג"א [סי' לב ס"ק מז] שכתב שמסתבר שכתובה חוץ לשיטה לא גריעא מתלייה, שהרי דיני תלייה נתפרשו בגמרא והוא מדברי ר"ת.

ובהגהת רע"א [או"ח סי' לב סעיף לה] כתב דאין ללמוד דיני שם שמקצתו חוץ לשיטה מדיני תליית השם, שהרי מלשון ר"ת נראה שצריך גם להקפיד שלא יהא כל השם חוץ לשיטה, דכתב שצריך שיהיו כל האותיות בתוך השיטה, ואילו לענין תלייה קי"ל דתולין כל השם. [ובתשובת התשב"ץ [ח"א סי' קעו] המובאת בב"י כבדק הבית [ר"ס רעו] כתב לענין תיבות הכתובות בין הדפים, דאף שהרמב"ם לא מנה זאת במפורש בתוך הדברים הפוסלים ס"ת מ"מ פסול, דמה שמחוץ לדרך הוי כאילו לא נכתב כלל].

האם הספר פסול בדיעבד כשמקצת השם חוץ לשיטה

בתשובת הרמב"ם פאר הדור [סי' מט] שהובאה בב"י [בדק הבית [או"ח סי' לב סעיף לה] בשם הר"י אסכנדרין] כתב שצריך להחליף את היריעה, ואז יהיה אפשר לקרוא בספר זה לכתחילה. גם בספר התרומה [סי' רה] כתב דפסול אף בדיעבד, והובא בשו"ת התשב"ץ [ח"א סי' קעו]. וכן הביא המג"א [סי' לב ס"ק מז] בשם שו"ת באר שבע, שדייק מלשון הטור והשו"ע שכתבו כפל לשון [צריך שיהיו כל אותיות השם בתוך הדרך ולא יצא מהם חוץ לדרך], דס"ל שהוא לעיכובא גם בדיעבד. עוד הביא המג"א מדברי התה"ד [ח"ב סי' צג] שכתב דלשון צריך משמע לעיכובא כמו שכתב הטור [סי' רעג] בענין זיוניי האותיות שעטנ"ז ג"ץ. והמג"א תמה על זה דמצינו הרבה פעמים לשון צריך שאינה אלא לכתחילה.²⁴ גם דעת רע"א ודרך החיים לפסול בזה אף בדיעבד.

המג"א עצמו הביא בשם הר"ר יצחק מפוזנא שנקט שבאופן שא"א לתקן ע"י הארכת השיטות האחרות יש להכשיר בדיעבד אף שמקצת השם חוץ לשיטה, וכן נקטו העולת תמיד והא"ר, והמשנה ברורה [ס"ק קנג] הביא את שתי השיטות ולא הכריע בזה.

האם יש להכשיר בדיעבד כשכל השם חוץ לשיטה

בספר בני יונה כתב שבדיעבד יש להכשיר אם כל השם חוץ לשיטה, דדוקא כאשר מקצת השם חוץ לשיטה ה"ז כאילו השם חלוק, ודמו למקצת השם תלוי, אבל כאשר כולו חוץ לשיטה אין לפסול. ורע"א בהגהת השו"ע [או"ח סי' לב סעיף לה] כתב בפשיטות שמלשון ר"ת דבעינן כל אותיות השם בשיטה משמע שבא לאפוקי גם שלא יהא כל השם חוץ לשיטה. והמשנה ברורה [ס"ק קנג] הביא את המחלוקת הזו, וסיים שבביאור הגר"א [ס"ק עט] משמע כתבני יונה, [והיינו משום שהגר"א כתב דיציאה חוץ לשיטה היא כתלייה, ומעתה מסתבר שאותם שתולין כל השם כן יוכשר כאשר כולו חוץ לשיטה].

הנמפלים לשם היוצאים חוץ לשיטה

המג"א [סי' לב ס"ק מז] הביא שבספר באר שבע דן לפסול גם בנמפלים לשם היוצאים חוץ לשיטה, אך סיים כן נראה לי להלכה ולא למעשה. והמג"א עצמו למד מדברי המשאית בנימין שהתירו לתלות אות הנמפלת לשם, דכ"ש שיש להתיר בדיעבד בנמפלים לשם היוצאים חוץ לשיטה, וכתב דכן משמע במהרי"ק [שורש קל]. וכן דעת המ"ז [סי' רעו ס"ק ז], וכן פסק המשנ"ב [שם ס"ק קנג].

24. בהגהות רע"א כתב לחלק בין היכי שתיבת 'צריך' קאי על פעולת האדם דאז אכן מתפרש הדבר לכתחילה, לבין היכי שתיבת צריך מתייחסת לחפצא, שהאותיות צריכות להיות באופן מסויים, שבזה הוי לעיכובא.

קנין הלכה

מראי מקומות

כתיבת השם בסוף הדף

הב"י הביא [סוף הסימן] את דברי הגמ"י [פ"ז אות ג] שכתב בשם ר"ת שלא יכתוב את השם בסוף הדף. וכתב הט"ז שהשו"ע לא הביא זאת כיון שאינה אלא חומרא בעלמא, וכתב דאסור לעשות שום רישומים ונקודות בס"ת ליד אותיות השם. ועיין גם בש"ך [ס"ק יא] שאסר לעשות שום רישומים להוספה על הכתב.

סעיף ט

המקור לאיסור מחיקת השם הוא בספרי פרשת ראה [הובא בביאור הגר"א ס"ק סז], ר' ישמעאל אומר מנין למחוק אות מן השם שעובר בלא תעשה, שנאמר ואברתם את שמם מן המקום ההוא וכו' לא תעשון כן לד' אלוקים, וכן הוא גם במסכת סופרים [פ"ה ה"ו].

שמות שאינם נמחקים

בברייתא [שבועות דף לה]. הובאו השמות שאינם נמחקים [משא"כ כינויים כגון חנון וארך אפים שרשאי למחוק], ויש שם גירסאות שונות. 25 וגם ברמב"ם [פ"ו יסודי התורה ה"ב] יש גירסאות שונות, והשמות הם: שם הוי"ה, שם אדנות, אלוקים, קל, ש-ק-י, צבקות, ק-ה, אלוק. וכתב השו"ע שיש גורסים גם אקיק אשר אקיק. 26 [וכתבו האחרונים דגם שאר הפסוקים שאין בהם שמות אסור מדרבנן למוחקם שלא לצורך, אלא שבוה סגי בצריך למחוקו לתיקון הספר וכיוצא"ב, משא"כ בשמות, דאסור מהתורה למוחקם].

שם שלמה

בגמ' [שבועות דף לה:] איתא דכל שלמה האמור בשיר השירים קדש. אמנם כתב הרמב"ם [פ"ו יסודה"ת ה"ט] דהרי זה כשאר הכינויים, והיינו דרשאי למחוקו, וכן כתב הב"י בשם תשובות הרא"ש, ובשם רבינו ירוחם.

שם בלשון לע"ז

לענין שם הכתוב בלע"ז יש להבחין בין כמה אופנים:

- א. אם השם כתוב בלשון לע"ז וגם באותיות לע"ז, הרי זה ככינויים ושרי למחוקו. כן כתב התשב"ץ [ח"א סי' ב, הובא בהגהות רע"א], וכך כתב בפשטות הש"ך [יו"ד סי' קעט ס"ק יא]. 27
אמנם כתב בתשב"ץ שדינם כשאר שמות הקודש, שאין למוחקם אלא לצורך.

ביאורים והערות

25. ומנו בברייתא גם שמות הנסמכים, כגון אלוקים [אף שאינו שם בפ"ע אלא שם אלוקים עם האותיות הנטפלות לו], וגם הטור מנה שמות אלו.

26. וכתב הגר"א שזו הגירסא הנכונה ברמב"ם, ועוד כתב דגם שם אקיק לבד אינו נמחק, אלא דקמ"ל דגם אשר אקיק הוי קודש, [בניגוד לאלוקי האלוקים שהשני חול]. ולענין מש"כ הרמב"ם דשבעה שמות אינם נמחקים, כתב הגר"א דשם ק-ה אינו נמנה בפ"ע דכלול הוא בשם הוי"ה, [ואח"כ הביא דלפי תרגום אונקלוס הוי שם בפ"ע והוא שם היראה], וכן שם אלוק אינו נמנה בפ"ע דהוא כלול בשם אלוקים אלא שזו הנהגה בכלל וזו הנהגה בפרט, משא"כ שם ק-ל אינו כלול בשם אלוקים, דשני שרשים חלוקים הם, דשם ק-ל הוא לשון חזק כמו יש לאל ידי.

27. ובספר קסת הסופר [לשכה סי' יא ס"ק ב] הביא מספר מגדל עז להיעב"ץ ומספר מלאכת שמים שנקטו להחמיר בזה, וחלק עליהם מכח דברי הרמב"ם [פכ"ו ה"ל' סנהדרין ה"ג] שכתב דשם בלשון לעז דינו ככינוי, וכ"כ בטור [חור"מ סי' כז].

קנין הלכה

מראי מקומות

- ב. אם נכתב בלשון הקודש רק בכתב גויים, כתב הב"י [בדק הבית] בשם ספר ארחות חיים שאסור למוחקם, והובא בשו"ת פנים מאירות [ח"א סי' מה].
- ג. כתב שם בלשון לעז בכתב אשורי, כתב בשו"ת חות יאיר [סי' קט, הובא בפתחי תשובה ס"ק יא], שיש לחוש שלא למוחקת, אמנם בשו"ת תשב"ץ [ח"א סי' ב הנ"ל] נראה שגם בזה מותר למוחק כשהוא לצורך תיקון.

בדברי הש"ך ס"ק יב

הש"ך הביא את מסקנת דבריו בתשובה שהאריך בה, ואין לפנינו התשובה הזו, ולכן דנו האחרונים הרבה בכוונת הש"ך. והנה הש"ך כתב כמה דינים:

- א. שם של חול אלא שהוא נכתב כשמות הקדושים, כגון והייתם כאלוהים וכו"ג מותר למוחקו. נראה דמש"כ הש"ך שהוא נכתב כשמות הקדושים היינו שהאותיות שלו שוות ממש לשמות קודש, ומ"מ הוא חול ושירי למוחקו. 28
- ב. שם של קודש שלא נכתב לשם קדושה, כתב הש"ך שאין היתר למוחקו אלא לצורך תיקון, אמנם רשאי לגזול ולגנוז אף שלא לצורך תיקון. 29

בדברי הש"ך האלו מצינו דיעות שונות באחרונים כיצד לפרשם:

- א) בשו"ת פנים מאירות [ח"א סי' מה] פירש דמש"כ הש"ך שם שלא נכתב לשם קדושה, הכוונה ככציוור של מסכת סופרים, שהיה צריך לכתוב את השם, וטעה וכבר שצריך לכתוב יהודה, וטעה שוב ולא כתב אות ד, ונמצא שאותיות השם כתובות במקום שצריך להיות כתוב שם ה', אך האדם כתב אותן בתורת תיבת חולין. גם בהגהת החת"ס בשו"ע משמע כפירוש זה. ולפי פירוש זה בש"ך, נתחדש דאותיות אלו אסור למוחקן [אלא לצורך תיקון] אף שבודאי אין בהן שום קדושה.
- וצ"ל כמו שכתב בקסת הסופר [סי' יב ס"א] דמדרבנן אסרו למוחקן משום מראית העין, שהרי הן כתובות במקום שראוי להיות כתוב שם השם, וה"ז נראה כמוחק את השם.
- ולפי פירוש זה יתכן לפרש דמה שהתיר הש"ך למוחק לצורך תיקון, היינו אף אם אינו לצורך תיקון השם עצמו, אלא אף לצורך תיקון הספר, דכיון שהמחיקה נחוצה לצורך הספר לא גזרו משום מראית העין.
- גם יתכן לפי פירוש זה דשם ה' שנכתב בתורת שם, אף שלא ככוונה לקדשו, וכגון בשם שנכתב ע"ג ידות הכלים, יאסור הש"ך למוחקו אף לצורך תיקון, בין לצורך תיקון הספר ובין לצורך תיקון השם עצמו.
- ב) בשו"ת שב יעקב [סי' נד] ובפמ"ג [או"ח סי' לב מ"ז ס"ק ב] 30 פירשו בש"ך דמיירי באופן שכתב את השם

ביאורים והערות

28. ולא נראה שהתכוין הש"ך לומר כפי שפירש בו המק"מ, שהאדם קידשו במחשבתו כפי שמקדשים בעלמא את השמות הקדושים, ולפי"ז דין זה שייך למש"כ הרשב"ץ דהוי כמקדיש בעלי מומין למזבח.
29. לכאורה לשון זו "לגזול ולגנוז" לקוחה מהגמ' ערכין [דף ו.]. ושם איירי בשם הכתוב ע"ג ידות הכלים או ע"ג קורה, דאסור למוחקו, ושירי לגזול ולגנוז ולהשתמש בשאר הכלי או בשאר הקורה.
30. הפמ"ג הקשה על הש"ך מהא דכתב הב"י שאם פיזר עפרות זהב על האזכרות אסור לגרור את הזהב, משום דהוי כמוחק את השם. והקשה הפמ"ג דהא הזהב לא נכתב ככוונת קדושה וא"כ למה יאסור למוחקו לצורך תיקון, אלא מוכח דגם שם שלא נכתב ככוונת קדושה אסור למוחקו אף לצורך תיקון, והובאו דברי הפמ"ג בבה"ט [סי' לב ס"ג ד"ה כמוחקן]. והרי כשפיזר את עפרות הזהב ע"ג השם ידע שיש כאן כתיבה של שם השם באותיות זהב, ומכאן שהפמ"ג פירש דגם הש"ך איירי באופן זה שידע שכתב את שם השם רק לא נתכוין לקדשו.
- ולענין קשיית הפמ"ג על הש"ך לכאורה יש לתרץ שלא התיר הש"ך אלא מחיקה לצורך תיקון השם, ולא לצורך תיקון הספר, והכא

קנין הלכה

מראי מקומות

בתורת שם ה' אך לא נתכוין לקדשו, וכדוגמת שם שנכתב ע"ג ידות הכלים, שכתבו בתורת שם ה' אך לא התכוין לקדשו בקדושת השם של ס"ת.³¹

ולפי ביאור זה בש"ך נמצא לכאורה שישים זה הוא שם קודש מן התורה, ואסור למוחקו מן התורה, ומ"מ התיר הש"ך למוחקו לצורך תיקון וכמו שכתב התשב"ץ [ח"א סי' ב] דמותר למחוק השם לצורך תיקון השם, כשם שמותר לנתוץ אבן מהמזבח לצורך תיקון המזבח, ואף התירו לנתוץ את כל הבית כדי לבנותו מחדש כמבואר בגמ' [ב"ב דף ג:].

ולפי ביאור זה מסתבר דלא הותר למחוק אלא לצורך תיקון השם עצמו, אך אם השם עצמו כתוב כראוי אין היתר למוחקו לצורך תיקון הספר.

ומ"מ התיר הש"ך לגזו ולגנוז, ואולי בכלל זה גם לקדור את השם שלא נתקדש. [לפי"ז נמצא שהש"ך אוסר לקדור שם שנכתב ככוונת קדושה].

ולפי ביאור זה בש"ך יתכן שמותר למחוק שם שנכתב ככוונת חול, כגון שטעה וסבר שכותב תיבת יהודה ושכח להטיל בה ד, אף שהאותיות האלו כתובות בספר במקום שבו ראוי להיות כתוב שם.

שם שנכתב בלי כוונה כלל

סופר שכתב ס"ת באופן שלא שם לב כלל שכותב את השם, רק העתיק מהאותיות הכתובות לפניו אך כוונתו הכללית היא לכתוב מה שצריך בספר תורה, כתב בספר בני יונה שבאופן זה התיר הש"ך מחיקה לצורך תיקון. והפתחי תשובה [ס"ק ט] הביא מספר משנת חכמים שכתב שאם הסופר אינו יודע כלל שכותב את אותיות השם, הוי כמתעסק ואינו קדוש, ומותר למוחקו לצורך.

מחיקת שם שלא על ידי מעשה בגוף האות

כתב הרשב"ץ שאם כתוב שם הויה וצריך להיות כתוב יהודה, אין לתלות אות ד' מעל השם דהוי כמוחק את השם. ועיין בשו"ת רע"א [סי' ע] שהביא מהלבוש שיש בכעין זה איסור מחיקה מדרבנן, והובא בפתחי תשובה [ס"ק יג].

והובאו באחרונים אופנים נוספים מעין אלו:³²

א. עיין פתחי תשובה [ס"ק י] שהביא בשם ספר עין החיים שדן על שם קל מנוקד בצירי שרוצה לשנותו לתיבת אל ע"י הוספת נקודה מתחת לצירי. ובספר מנחת חינוך [מצוה תלו אות ג] כתב דפשוט דהוי מוחק את השם, רק

ביאורים והערות

הכתיבה בזהב אינה קלקול בשם, דאדרבא, היא נעשתה ע"מ לנאותו, אלא שזה פסול בספר, ופשוט שלפי פירוש זה בדברי הש"ך אין להתיר מחיקה לצורך תיקון הספר, שהרי יש כאן שם השם גמור.

ובשו"ת מהר"ם שיק [יו"ד סי' רסה] כתב לתרץ באופן אחר, דמה שאסור לגרור את עפרות הזהב מע"ג הדיו לא היה רק בגלל הזהב עצמו, אלא כי בהכרח יגרור עמו קצת מהדיו, והדיו הוא שם נתקדש ואסור למוחקו אף לצורך תיקון. [ומתבאר לפי"ז דאסור למחוק שם שנתקדש אף שהאות עצמה נשארת כתובה ומסיר קצת מעובי הדיו, ואסור אף לצורך תיקון].

31. לכאורה ביאור זה של השב יעקב והפמ"ג שייך רק את"ל דלכוונת קדושת השם בעינן כוונה מיוחדת לקדש, אך אם סגי בזה שכותב ויודע שהוא שם השם וזה מיקרי שכתב האזכרות לשמן, לא מסתבר שיהיו חילוקים לדינא בין אם הוסיף כוונה לקדש [שבוה אסר הש"ך גם לגזו ולגנוז], לבין אם לא הוסיף כוונה זו.

32. בגידולי הקדש [ס"ק טז] כתב דנראה שתליית אות ד' מעל השם אינה מחיקה, אלא האיסור הוא משום שיש בזה הורדה בקדושה. ונפק"מ שעדיין אסור מן התורה למחוק את השם, ולא אמרינן דהוי כמוחק אחר מוחק. ועוד כתב נפק"מ שאם היה צריך לכתוב שם אקי-ק וכתב בטעות י-ק, דאם עכשיו יוסיף אותיות א' ה' קודם השם, אי חשבינן ליה כמוחק ה"ז מוחק שם י-ק, אך אם האיסור משום הורדה מקדושה הכא אין בזה איסור דנשאר כאן שם קדוש.

קנין הלכה

מראי מקומות

אינו לוקה כיון שלא עשה מעשה בגוף האות.

ב. עיין פת"ש [ס"ק יג] שהביא ציור שבתית אלקינא האריך הסופר את תחתית האות ג', באופן שהו' שלאחריו מופלג הרבה מראש הני', שהמג"א פוסל בכה"ג. וכתב בעל עבודת הגרשוני שהעצה לזה הוא לכתוב את האות ו' בתוך הני', בסמוך לראש הני', ומעתה בטל שם הנמפל מהאות ו' האחרונה, ואפשר למוחקה. והוסיף דעצם כתיבת האות ו' הנוספת אינה בגדר מחיקה על האות ו' האחרונה אלא רק גרם מחיקה. והביא הפת"ש שבתשובת חתם סופר [סי' רסג] הביא שבספר בני יונה חלק על עבודת הגרשוני, ונקט שביטול שם נמפל מהאות האחרונה ע"י כתיבת אות ו' בתוך הני' היא מחיקה בידים ולא רק גרם מחיקה, והביא כך בשם התשב"ץ והרמ"ע מפאנו.³³

צביעת קיר שכתוב עליו שם

בשו"ת פנים מאירות [ח"א סי' מה] התיר לצבוע קיר שכתוב על גביו שם, והביא ראיה מהגמ' [סוטה דף לה:]: דאיתא שם שכאשר נכנסו בני ישראל לא"י כתבו את התורה ע"ג האבנים ואח"כ סדו אותן בסיד. והפת"ש [ס"ק ט] הביא את דברי שו"ת מעיל צדקה [סי' כג] שדחה את הראיה, די"ל שהכתב של התורה היה חקוק באבנים, ולכן גם כאשר סדו אותן בסיד לא נמוחק הכתב החקוק, וגם אפשר להסיר את הסיד.

מחיקת שם שנכתב ע"י חק תוכות

האחרונים נחלקו בדין שם שנכתב ע"י חק תוכות:

- א. הרמ"ע מפאנו [שו"ת סי' לו] כתב דגם בשם זה יש איסור מחיקה.³⁴ וכן הוא בשו"ת חות יאיר [סי' טז] לגבי חותם המטבע שם ד', והרי חותם גורם הבלטת אותיות השם ע"י חק תוכות.
- ב. בספר שב יעקב כתב שאין איסור מחיקה בשם הנכתב ע"י חק תוכות.

להלכה: כתב בקסת הסופר [סי' יא ס"ב] לאסור זאת.

גרמא במחיקת השם

עיין פת"ש [ס"ק ט] שהביא משו"ת נודע ביהודה [תניינא או"ח סי' יז] בתשובה מבן המחבר שכתב דאסור לעשות מבשלת שכר בחדר שבו כתובים על הקירות שמות השם, משום דגורם בזה מחיקת השם מכח העשן שישחיר את הכתלים. ועיי"ש שהביא מהגמ' [שבת דף קכ:]: שאמרו שם דכיון שכתוב לא תעשון כן לה' אלקיכם דרשינן עשייה הוא דאסור הא גרמא שרי, אך כיון שהפוסקים, הטור והשו"ע, לא הביאו דין זה לכן דעתו לאסור גרמא. ואח"כ כתב דאפשר שהפוסקים נקטו לאסור גרמא מכח הגמ' [מגילה דף כו:]: שאמרה שאין גונזין ס"ת אלא בכלי חרס, כדי שלא ליחבר כילויו, אלמא גרמא אסור. באחיעזר [ח"ב סי' מח אות ב] כתב הנראה שאין כל סתירה בין הגמ' מגילה לגמ' בשבת [דף קכ:], דיש לחלק בין ספרים לבין

ביאורים והערות

33. עיין בגידולי הקדש [אות כב] שהביא ציור שהסופר טעה ובמקום שם אלקים כתב אלקיך, וכתב שמותר להשלים את צורת הכי' סופית להיות מ' סופית, ואף שהיא ארוכה יותר מהרגיל לית לן בה. [והביא שבספר קסת הסופר (לשכה סי' יא ס"ק יז) אסר לעשות זאת משום שנקט שהשלמת האות כ' סופית למ' סופית היא כמחיקה על האות כ'. והגידה"ק חלק על זה, דכל מה שעושה בדרך של המשך הכתיבה אין לזה שם מחיקה כלל].

34. ולכן כתב הרמ"ע שאם נדבקה רגל שמאלית של אות ה' לגג, והסופר בא לתקן ע"י מחיקת הרגל הזו, יתחיל למחוק מלמטה למעלה, אך אסור למחוק מלמעלה למטה, משום שמיד כשפירד את הרגל מהגג חזרה צורת ה' ע"י חק תוכות, ואסור למוחקה.

קנין הלכה

מראי מקומות

שם יחידי, דספרים אדם מצווה בהצלחתם, כגון מפני הדליקה, וכ"ש שאסור לגרום להם נזק, משא"כ שם יחידי, אין מצוה להצילו, וכמו שאמרו בגמ' [שבת דף קטו:] הברכות והקמיעין אין מצילין מפני הדליקה, אע"פ שיש בהם אותיות של שם. ובספר בני יונה כתב דמחיקה בנרמא אסורה. הרשב"ץ [תשובה ח"א סי' ב] כתב דהיתר למחוק שם בנרמא נאמר רק בשם הכתוב על בשרו, שבלא"ה סופו להמחק מאליו, אבל יריעה שכתוב בה שם אסור להניחה במקום התורפה משום חשש גרם מחיקה.

הבספר קסת הסופר [לשכה סי' יא ס"ק א] הביא את דברי הרשב"ץ הנ"ל שהתיר רק בשם הכתוב ע"ג בשרו, ועוד הביא את דברי השלמי גבורים בסנהדרין [פ' ד' מיתות] שלא התיר מחיקה בנרמא אלא לצורך. [ועיי"ש בש"ג שכתב גם שלא הותר גרמא אלא באינו מתכוין למחוק, ולא במתכוין למחוק].

מחיקת אותיות הנמפלות לשם

בגמ' [שבועות דף לה:] הובאה ברייתא שנחלקו בה תנאים, דעת ת"ק שאותיות הנמפלות לשם שרי למחוקם, בין הנמפלות לפני השם ובין הנמפלות שלאחר השם, ואחרים אומרים שהנמפל לאחריו אינו נמחק [כגון אותיות כ' מ' דאלקיים] והטעם משום שכבר קידשו השם.³⁵ ופסקו בנרמא כאחרים, וכן פסק הרמב"ם [פ"ו יסוה"ת ה"ד].

האם יש איסור תורה במחיקת הנמפלים

כתב הרמב"ם שהמחוק את הנמפלים אינו לוקה מן התורה אלא מכת מרדות, ועפ"ז נקטו רוב האחרונים שמחיקת הנמפלים אינה אסורה אלא מדרבנן, וכן כתבו בשו"ת משאת בנימין [סי' נו] ובט"ז [ס"ק ז] ובכני יונה, ובנוב"י [סי' עו] ובשו"ת חת"ם [סי' רס]. ודלא כהלבוש שכתב שיש בזה איסור תורה ורק אין מלקות, וכן משמע בפירושו אור החיים עה"ת [פרשת ראה פי"ב פס' ד], הובא בלשכת הסופר [סי' יא ס"ק טו].

האם מותר לתלות את הנמפלים

קיי"ל דאין תולין מקצת השם, ומ"מ כתב בשו"ת משאת בנימין [סי' נו] דמותר לתלות אותיות הנמפלות לשם, וכן כתב הט"ז [ס"ק ו], וכן כתב בתשובת פנ"י [ח"א יו"ד סי' ה].

נמפלים שנכתבו בטעות

האחרונים נחלקו אם מותר למחוק אותיות הנמפלות שנכתבו בטעות, כגון שהיה צריך לכתוב אלקים וכתב אלקיכם. בתשובת פני אריה [הובא בפת"ש ס"ק יג] נקט דאין בזה קדושה,³⁶ וכן דן לומר בספר בני יונה [עיי"ש שכתב "אפשר דאינו קדוש"]. אמנם רוב האחרונים אסרו זאת, כן כתב הרמ"ע מפאנו, וכן כתב בעבודת הגרשוני, ובט"ז [ס"ק ז]. [והוכיח זאת הט"ז, דאת"ל

ביאורים והערות

35. אך הנטפל לפניו נמחק, ונקטו כל הפוסקים שזה גם בשם שנכתב בספר תורה, ורק היראים [מצוה שסו הובא בהגהת רע"א] כתב שהיתר מחיקת נטפלים שלפני השם הוא דוקא כאשר השם כתוב שלא במקומו כגון ע"ג כלים או קורה, אבל אם השם כתוב ע"ג קלף, שזו דרך כתיבתו, ה"ז מקדש גם את האותיות שלפניהם. והנה בגמ' [ערכין דף ו.] איתא דאם עכו"ם התנדב קורה ושם השם כתוב עליה, קוצץ את מקום השם ורשאי להשתמש במותר, דשם שלא במקומו לא קדיש. ופירש רש"י שני פירושים: א] שם הכתוב ע"ג הקורה, אוסר רק את מקומו ואינו מקדש את כל הקורה. ב] שם הכתוב שלא במקומו כגון ע"ג קורות וכלים אינו קדוש, דאין מקומו אלא על הנייר ושיכתוב המקרא מלא עם השם ככתיבתו. וכתב רע"א שהיראים פירש את הגמ' כלישנא בתרא דרש"י, ונקט דשם שלא במקומו אין בו קדושה גמורה, ולכן אינו מקדש אלא את האותיות שלאחריו, משא"כ שם במקומו קדוש בקדושה גמורה ומקדש גם את האותיות הנמפלות לו לפניו. וסיים רע"א דדעת כל שאר הפוסקים כפירוש הראשון דרש"י ואין חילוק בין קלף לבין קורה.

36. ועיי"ש בפת"ש שהביא מדברי הפני אריה שאם השם שהטפילו לו אותיות בטעות הוא בתחילת היריעה, אסור למחוק את הנמפלים, כיון שבמקום זה אין הטעות מוכחת ואמרינן דדברים שבלב אינם דברים. [וצ"ב מה ענין דברים שבלב לנידון דידין].

קנין הלכה

מראי מקומות

דאיסור מחיקת הנמפלים הוא רק כאשר נכתב כראוי, א"כ פשיטא שאסור למוחקו דבלא"ה אסור למוחקו כתבי הקודש].³⁷ וכן כתב בשו"ת נוב"ק [סי' עו] ובחת"ס [סי' רס],³⁸ וכן נקט לדינא בקסת הסופר [סי' יא ס"ז].

נמפלים הכתובים ע"ג ידות הכלים

כתב הט"ז [ס"ק ז] דקדושת נמפלין אינה דוקא בס"ת אלא גם בכתובים ע"ג ידות הכלים.

כתב אלקינו חסר י', מ"ז ס"ק ז

הט"ז [ס"ק ז] הביא תשובת משאת בנימין [סי' נו] שדן בסופר ששכח אות י' בתיבת אלקינו. ומסקנת המשאת בנימין שרשאי לתלות את האות י', דאף שאין תולין מקצת השם, י' זו אינה משורש השם אלא נועדה לצורך הסמיכות. [והוסיף דאף לפי הכ"מ שכתב דהי' היא שרשית, היינו רק לענין שלא תהא נמחקת, אבל אינה שרשית באמת ולכן שרי לתלותה]. והט"ז האריך לחלוק דאות י' זו היא מעיקר השם, ולכן אין לתלותה כשם שאין תולין מקצת השם.

נידון נוסף שיש בט"ז הוא להך צד דנוקט הט"ז דאות י' בתיבת אלקינו היא מעיקר השם, האם בציור הנ"ל ששכח לכתוב אות זו, האם חל על האותיות נ' ו' דין נמפלין שאסור למוחקן, או שאינם נמפלים. ובוה דעת הט"ז שחל בהן דין נמפלין כיון שכשכתב אלקינו הרי זה כאילו שכתב אלוך שלנו, ודעת רוב האחרונים שלא חל בוה דין נמפלין ורשאי למוחקן, והטעם הוא משום שלא מצינו טפילות כזו בכתבי הקודש, כן כתבו מהר"ם לובלין [סי' קיב], ובספר בני יונה, וכ"כ בפת"ש [ס"ק יג] בשם תשובת שמן רוקח, ובקסת הסופר [סי' יב ס"ט].

קילוף האותיות שנמפלו בטעות

כתב בשו"ת נוב"י [מהדר"ק י"ד סי' עו הובא בפת"ש ס"ק יב] שאם הסופר טעה ובמקום לכתוב אלקיהם כתב אלקיכם, אין היתר לקלוף אותיות כם ולכתוב במקומן הם, דאף להמתירים לקלוף את השם היינו דוקא כאשר קולף שם שלם, שהשם נשאר בשלימותו ובקדושתו, משא"כ כאשר קולף רק את האותיות כ מ.

בתשובת חת"ס [סי' רס] הביא את דברי הנוב"י הנ"ל ופירש אותם שאמנם אין בוה איסור מחיקה, אך יש בוה איסור של הורדה מקדושה, דכל זמן שהיו האותיות נמפלות לשם היתה בהן קדושה יתירה ועכשיו שהפריד אותם מהשם הורדו ממעלתם. [ומתוך כך כתב החת"ס דכיון שאותיות אלו נמפלו בטעות ולא יהיו נקראות בציבור עם עיקר השם, ואדרבא הן עלולות לגרום לפסול את כל היריעה שיש בה כמה שמות, לכן התיר לקדור את הנמפלים האלו ולא לחוש בכה"ג למענת הנוב"י].

ביאורים והערות

37. טענת הט"ז אינה מוכרחת, דאיסור מחיקת כתבי הקודש הותר כאשר מוחק לצורך תיקון היריעה, כגון לעשות הפסק פרשה וכיו"ב, משא"כ דין הנמפלים הוא איסור דרבנן של מחיקת השם, ואסור למוחקו מחמת צורך אחר.

38. עיי"ש בחת"ס שדימה נידון זה להא דאין מזבח מקדש אלא את הראוי לו, ה"נ י"ל דאין השם מקדש אלא את הראוי לו, ושוב הביא מהרמב"ם [פ"ג פסוהמ"ק הי"ח] דמזבח הזהב מקדש גם מה שאינו ראוי לו. [כל עיקר דברים אלו צ"ע, שהרי דין נמפלים הוא גם בשם שכתבו ע"ג ידות הכלים, כמבואר בדברי היראים המובא בהגהת רע"א בסעיף זה, וא"כ כל שמבחינת עצם השם אלקים ראוי להטפילו לו אותיות 'כס' ולהיות אלקיכם ה"ז ראוי לו, ומה לנו בוה שאינו ראוי לספר תורה, הרי עיקר דין זה אינו קשור כלל לדיני ס"ת]. ומסיק החת"ס דאסור למוחקו את הנמפל בטעות אך שרי לקולפו, דאף שכתב הנוב"י שהקילוף של הנמפל גרע מקילוף כל השם, שמורידו מקדושתו, מ"מ כיון שהנמפל אינו עומד להיות נקרא עם השם, שהרי זו טעות, אין כאן מעלה לנמפל, ואדרבא, הנמפל עלול לגרום לגניזת כל היריעה שיש בה כמה שמות לכן מותר לקלוף את הנמפלים האלו.

קנין הלכה

מראי מקומות

הקסת הסופר [סי' יא סי"ב] הביא את דברי הנוב"י הנ"ל דאסור לקלוף את הנמפלים וכתב דקילוף הוי כמחיקה. 39

סעיף י

מקור הדין הוא כברייתא שבועות דף לה:; ומה שכתב הרמ"א דיש מחמירים אף בא' ד' הוא בתוס' שם [ע"א ד"ה בפר"ח] שהביאו דכן גרס רבינו חננאל. ועיי"ש בתוס' שהקשו דמאי שנא מאותיות צ' ב' דשם צבקות שנמחקות לפי שאינן שם בפ"ע, וה"נ בא' ד' אינן שם בפ"ע, ותירצו דשמא משום דשם המיוחד הוא יש להחמיר בו יותר. ונחלקו האחרונים בדעת המחמירים:

א. הט"ז [ס"ק ט] והלבוש [הובא בט"ז] נקטו שהמחמירים החמירו גם באותיות א' ה' של שם אק"ק.
 ב. אמנם במסכת סופרים [פ"ד ה"ב] מפורש להקל בא' ה', וכן כתב בספר תורת חיים [שבועות דף לה] ובספר בני יונה, וכך מבואר בהגר"א [ס"ק כג], וכן משמע בתוס' [שם דף לה ד"ה בפר"ח], ועיין בפת"ש [ס"ק מז]. ובקסת הסופר [סי' יא סי"ז] החמיר בזה.
 וכתב בקסת הסופר בשם הריטב"א דאף אם כתובות יותר משתי אותיות רשאי למחוק, כל שלא גמר את השם, ולכן אם כתב אותיות צ'ב'א'ו' משם צבקות ה"ז נמחק.

כתב אותיות י' ק' ו' משם הוי"ה, כבר נתקדשו שתי האותיות הראשונות כמבואר בגמרא ובשו"ע, ומעתה נתקדשה גם האות ו' ואסור למחקה, כן כתב בתשובת הרדב"ז [ח"ה סי' ב' אלפים קכא וב' אלפים שט]. ומש"כ הרמ"א דהשם שהורגלו לכתוב בסידורים שני יודין ואחת על גביהן מותר למחוקו אם הוא לצורך, דמקורו בפסקי מהרא"י [סי' קעא], שם איתא דמותר אם הוא לצורך גדול, והביא זאת הש"ך [ס"ק יד].

האם מותר למחוק את ה' הרומזת לשם השם

בספר בני יונה כתב דכשם שהחמיר התה"ד בשני יודין, כן יש להחמיר שלא למחוק את ה' הרומזת לשם ה'. ולפי"ז ה"ה אם כתב בתחילת הכתיבה ב"ה המקובל, אין למחוקו ואין להשליכו לאשפה. אמנם הדברים צ"ע דכל מה שהחמיר התה"ד באותיות י' הוא כמפורש בדבריו, שהיא תחילתו של השם המיוחד, וגם בביאור הגר"א [ס"ק כד] מבואר כן, והוא נוטה יותר להקל גם בב' יודין, רק סיים שאם אינו לצורך גדול למה נתיר למחוקו.
 ובספר פסקי תשובה [סי' רצג] הובאה תשובה של הגאון מרוגאטשוב שהחמיר בזה. [וכן בתשובות אגרות משה (יו"ד ח"ב סי' קלח) כתב שיש לדמותו לכתיבת שני יודין שאין למחוקן שלא לצורך, אך הוסיף שאם כתב בעוהשי"ת אין כל חשש, שבוה בודאי אין אות ה' רומזת לשם המיוחד, רק לתיבה 'השם', וכן אין חשש אם כותב בס"ד].

שם שנמחק מקצתו

כתב בספר בני יונה [הובא בפת"ש סוס"ק טז] דשם שנמחק מקצתו, אסור למחוק את האותיות הנשארות אף שאין בהן כעת משמעות שם כלל, דכשם שלענין עבודה זרה נצטוינו דאף אם נעקרה יש לשרש אחריה, ה"נ נאמר לא תעשון כן לד' אלקיכם שלא לשרש שם ה' שנמחק, והובאו דבריו בקסת הסופר [סי' יא סי"א], וכן כתבו בשו"ת באר יצחק [סי' כא] ובמקדש מעט [ס"ק פג], [ודלא כשו"ת ר"ח כהן רפאפורט (יו"ד סי' מג)].

קנין הלכה

מראי מקומות

שם שנכתב ע"י הנוצרים ע"ג מטבעות

ע"ין פת"ש [ס"ק ז'] שהביא שנחלקו האחרונים בשם שכתבוהו הנוצרים ע"ג מטבעות:

- א. הט"ז [או"ח סי' שלד ס"ק מז'] נקט דבוראי נכתב השם לשם עבודה זרה, וא"כ דינו כס"ת שכתבו מין שדינו בשריפה. והטעם כמו שכתב הרמב"ם שהמין אינו מתייחס לשם השם בקדושה כלל ומדמה אותו בלבו לשאר דברים, וא"כ לא נתקדש כלל, ואין איסור לשורפו, ומאחר שאין איסור לשורפו ציוו חכמים לשורפו משום שסתם מחשבת מין לעבודה זרה], ולכן כתב הט"ז להתיר את המטבעות מיד.
- ב. הבאר היטב [או"ח סי' שלד שם] הביא בשם גדול אחד שהסתפק אולי לא נכתב לשם ע"ז אלא לשם ה', וא"כ מספק אסור לשורפו.
- ג. הנודע ביהודה [תניינא יו"ד סי' קפ] כתב דאף אם האומנים שחקקו את החותם נתכוונו לשמים, מ"מ פעולת הטבעת החותם על המטבעות נעשתה ע"י פועל שלא נתכוין כלל לשם ה', והו"ל מעשה קוף בעלמא ואין בו קדושה, ולכן בודאי אין איסור למוחקו. ומעתה כיון ש"ל ששם שנכתב לשם ע"ז הוי בזיון ה', ואנו מסופקים שמא נתכוין לשם ע"ז, לכן יש להתיר את המטבעות.

סעיף יא

מקור הדין דאם נדבקו אותיות השם זו לזו דשרי לגוררן ולהפרידן הוא בשו"ת הרא"ש כלל ג סי"א, ובמרדכי בהלכות קטנות סי' תתקנ"ג בשם ר"י. והנה הרא"ש לא כתב טעם להיתר זה, ור"י במרדכי כתב שההיתר הוא משום שמחיקה זו תיקון היא ולא קלקול, ולכן אין זה בכלל האזהרה ד'לא תעשון כן לד' אלקיכם'. וכתב ר"י מקור לזה במסכת סופרים [פ"ה ה"ז] שאם נטפה טיפת דיו על הכתב מותר למוחקו, שלא היתה כוונתו אלא לתקן, וה"נ מחיקת הדיבוק נעשית ע"מ לתקן.⁴⁰

מעמי היתר גרירת הדיבוק

א [לעיל בסמוך הובא מלשון המרדכי בשם ר"י טעם היתר גרירת הדיבוק, דהוא משום שעושה לצורך תיקון ואין כוונתו כלל לקלקל. [ובנידון זה של מחיקה לצורך תיקון יש לדון אם בעינין שיהא זה תיקון השם עצמו, שהוא כתוב בצורה שאינה מתוקנת, או שגם מחיקה לצורך תיקון הס"ת מותרת, ועיין בזה להלן].

ב [בשלטי גבורים ובספר מאיר נתיבים] הובא בגידולי הקדש אות כו] כתבו דההיתר הוא משום שהנגיעה אינה חלק מהאות ולכן שרי למוחקו. וכתב בגידולי הקדש דההיתר למחוק הוא רק במקום שמצד עצם הכתב היה צריך להיות שם גויל חלק, דכזה הנגיעה אינה חלק מהאות, ויגרור אותה ויזהר לשייר כחוט השערה בסמוך לגוף האות, דא"א לצמצם.⁴¹

ונפק"מ בין שני הטעמים כשהאות אינה מקופת גויל ובא לגרור מעט מעובי גוף האות כדי לעשותה מוקפת גויל, דלפי הטעם

ביאורים והערות

39. גם בגידולי הקדש [כלל ט אות ג] כתב דטעמו של הנוב"י הוא משום דהקילוהי הוי כמחיקה. [ולענין מש"כ חת"ס דהוי הורדה מקדושה, כתב דאיסור הורדה מקדושה שייך רק אם משתמש בו קדושה קלה יותר, משא"כ אם מורידו וגונזו אין בזה איסור דהורדה מקדושה].

40. ובמרדכי [סוף ההלכות] הובאה הוראה אחרת, דאסור לגרור את הדיבוק אלא צריך לסלק את היריעה. וכתב דאין ללמוד היתר ממסכת סופרים, דהתם כבר נכתב השם כהלכתו ונתקדש ואח"כ נפסל, ולכן שרי למחוק לצורך תיקון השם דמצוה לתקנו, משא"כ כשנדבקו האותיות בשעת הכתיבה, דפסול היה מתחילתו, אין היתר למחוק לצורך תיקון. אך כתב הב"י שלהלכה כדאי הם ר"י והרא"ש לסמוך עליהם ולהתיר תיקון.

41. אמנם לכאורה צ"ע דלא תמיד נוצרת הנגיעה ע"י קיץ מיותר, דפעמים שקירב את האותיות זו לזו יותר מדי וגופי האותיות נוגעים זה בזה.

קנין הלכה

מראי מקומות

הראשון דמחיקה לצורך תיקון שריא, לכאורה יש להתיר זאת, וכן כתב בספר אבן העזר. אך בספר מקדש מעט כתב שאין לסמוך על הטעם הנ"ל של מחיקה לצורך תיקון, ולכן לא התיר לגרור מגוף האות כלל אלא רק את הנגיעה שאינה מגוף האות.

נגיעה שנוצרה אחר הכתיבה

בשו"ת נודע ביהודה [תניינא חיו"ד סי' קסט (הובא בפת"ש ס"ק יח)] כתב דאין להתיר גרירת הדיבוק בין האותיות, אלא בדיבוק שנעשה בשעת הכתיבה ולא בדיבוק שנעשה אחר הכתיבה. והטעם משום שרק דיבוק אותיות שנעשה בשעת הכתיבה הוא פסול ודאי, אך דיבוק שנעשה אחר הכתיבה דינו תלוי בשני תירוצי הב"י [או"ח סי' לב], ולכן אף שאנו מחמירים לפסול את הספר מחמת הספק, מ"מ אין להתיר גרירת הדיבוק באותיות השם, כיון שאין זה תיקון ודאי. וכן הביא בפשיטות במשנה ברורה [סימן לב ס"ק קכו] ללא חולק.⁴²

אמנם בספר שלטי גבורים ובספר מאיר נתיבים [הובאו בנידולי הקדש ס"ק כו] הקשו על דברי הנוב"י דסתם נגיעה שנוצרה אחרי הכתיבה אינה חלק מהאות, ולמה יאסר לגרורה אם נוהר שלא לפגוע בגוף האות. ועוד הקשה בנידולי הקדש [שם] דלפי המתירים מחיקה לצורך תיקון, מצינו בתשובת המהר"ל שגדפסה בספר חינוך בית יהודה [סי' עד] שהתיר מחיקה אף לצורך יפוי האות והעמדתה על מתכונתה הראויה, וכ"ש שיתירו בכה"ג שהאותיות נוגעות עכשיו זו בזו, ועוד דדברי הנוב"י אולי לפי הסברא דשרינין מחיקה זו גם לצורך תיקון הספר והכשרו, דאי משום תיקון השם עצמו אין נפק"מ מתי נדבקו האותיות זו לזו, וא"כ מסתבר שגם הכשר הספר מספק פסול נחשב צורך תיקון, וכך נקט בבית אפרים [סי' סא].

אות ה' שנדבק הרגל לנג

במרדכי [סי' תתקנ"ג] התיר ר"י מחיקה לצורך תיקון באות ה' שנדבק הרגל לנג. והב"י הביא את דברי הר"י אסכנדרני שכתב שאם נדבקה בדיבוק עב שצורת אות ה' עליה, שכזה שרי למחוק את רגל הה' כיון שאין כאן אות ה' כלל. והנה הפמ"ג [סי' לב א"א ס"ק כו] כתב שבכה"ג מותר גם לגרור את כל האות, דאין כאן צורת ה' כלל. ובנידולי הקדש [ס"ק כו] כתב דיש להבחין בזה באיזו אות ה' נפלה הטעות הזו, דאם היה באות ה' אחרונה של השם אסור למחוק את כל האות כיון שתחילת האות נכתבה כראוי ונתקדשה, כשם שנתקדשה אות ו' שלפניה, אך באות ה' ראשונה אכן יש להתיר למחוק את כל האות.

אות ה' שנדבקה בה הרגל לנג בדיבוק מועט

לנבי אות ה' שנדבקה הרגל לנג בדיבוק מועט והכל קורין אותה ה', נסתפק הר"י אסכנדרני אי שרי למחוק את הרגל כדי להכשירה, דכיון שעיקר צורתה צורת אות ה', א"כ יש לפנינו צורת שם גמור, ונסתפק אי להתיר למחוק, ומלשונו משמע שחשש לאיסור תורה במחיקה זו. [והש"ך (ס"ק טו) כתב בטעם האיסור דנראה כמחוק את השם, ומשמע שאין בזה איסור תורה]. והאחרונים האריכו מאד בנידון זה, ויש בו כמה פרטים:

א. האם דיבוק הרגל לנג פוסל באות ה', ואין כאן המקום להאריך בזה, דאם הדיבוק אינו פוסל א"כ אין זו מחיקה לצורך תיקון, כן כתב התשב"ץ [ח"א סי' ג-נא]. ורק מהר"ל מפראג [בתשובת חינוך בית יהודה סי' עד] כתב דאפשר שגם לפי המכשירים יהא מותר למחוק את הרגל כדי ליפות את האות ולהעמידה בצורה המתוקנת.

קנין הלכה

מראי מקומות

ב. ואת"ל שהאות פסולה, האם יש איסור למוחקה כיון שהכל קורין אותה כראוי אות ה', ובוה נחלקו האחרונים. הריא"ם אסר מספק, וכן הרמ"א והט"ז והש"ך וכן נקטו רוב האחרונים, [הא"ר הפמ"ג והגר"א והבני יונה], וכן יש להורות להלכה.

ויש אחרונים שהתירו מחיקה זו לצורך תיקון, הרדב"ז [ח"ב סי' תקצו], מהר"ל מפראג, מהר"י בסאן ומהר"י אבוהב [בשו"ת שמש צדקה], ועוד. ובקסת הסופר [סי' יב סעיף יח] סמך על הרדב"ז ועל המהר"ל מפראג, עכ"פ בנדבכו בשעת הכתיבה.⁴³

אות י' הנראית כח'

כתב בפתחי תשובה [ס"ק כא] בשם שו"ת השיב ר' אליעזר שאם אות י' של השם נראית כח' קטנה משום שהקוין השמאלי שוה בארכו לרגל הימני, אבל הכל קורין אותה י', אפשר לקלוף אות י' זו. ולכאורה צ"ע דקילוף אות זו הוא מחיקה גמורה של השם, וכיון שהכל קורין אותה י' א"כ יש לדמות לציור של הריא"ם שאסר מחיקה מספק.

מחיקת חלק מאות השם

בענין מחיקת חלק מאות השם יש להבחין בין שני אופנים:

א. אם ע"י מחיקה זו בטלה צורת האות והוא דומה לאות אחרת [כגון אות ה' שמחק ממנה את הרגל], ה"ז איסור תורה דמוחק ממש את השם.

ב. אם צורת האות נשארת עליה, כתב מהר"ל מפראג [תשובת חינוך בית יהודה סי' עד] דאין בזה איסור כ"כ ומותר לעשותה לצורך, כגון להפרדת הנדבקים. [ובמקדש מעט לא התיר לגרור מגוף האות כדי לעשותה מוקף גויל].

סיכום: מחיקה לצורך תיקון

איתא במסכת סופרים [פ"ה ה"ו-ז] המוחק אות אחת מהשם עובר בלא תעשה, אמר ר"ש לכך נאמר לא תעשון כן, אבל טיפת דיו שנפלה על הכתב מותר למוחקו, שלא היתה כוונתו אלא לתקן.

מדברי המסכת סופרים למד ר"י במרדכי [הלכות קטנות סי' תתקנ"ג] שאם נדבקה רגל אות ה' לגג מותר למוחקה, דה"ז מחיקה לצורך תיקון.

אמנם במרדכי [סוף הלכות ס"ת] כתב בשם ר"ש שאסור לגרור רגל ה' שנדבקה, וכתב שאין ללמוד היתר מדברי המסכת סופרים, דהתם כבר נכתב השם כתיקונו ונתקדש, ולכן מצוה לתקנו, משא"כ הכא שכבר בשעת הכתיבה נכתב השם בפיסול. ובפסקי מהרא"י [תה"ד חלק ב סי' עא] שהובא בב"י הסתפק אולי יש לחלק מטעם אחר, דבמ"ם איירי שכל האות נישטמש, אבל כאן אינו מחוסר כ"א דקדוק אחר. [ועיי"ש שהסתפק גם איפכא, ולכאורה מסקנתו להתיר].

ובשו"ת התשב"ץ [ח"א סי' ב] כתב להתיר מחיקה לצורך תיקון, ולמד זאת מדברי מסכת סופרים הג"ל, וכן מהא דמותר לנתוץ אבן מהמזבח כדי לתקן, ואף לסתור את כל בית המקדש כדי לבנות בית נאה יותר התירו בגמ' ב"ב [דף ג:].

ועיין בב"י [סוס"י רעו] שהביא מדברי הר"י אסקנדרני שכתב שאם נדבקה רגל אות ה' מאותיות השם לגג בנגיעה דקה, באופן שכולי עלמא קרו לה ה', ואין לגרור רק את הנגיעה דהוי חק תוכות, אי שרי לגרור את כל הרגל ולכותבה מחדש. וכתב דאין ללמוד היתר מדברי המסכת סופרים, דהתם בטלה כל צורת האות ולא חשיב מוחק אות, משא"כ הכא, וגם אין ללמוד היתר מנתיצת המזבח, דהתם א"א בענין אחר וא"א לבנות מזבח במקום אחר, משא"כ הכא שאפשר לגנוז את היריעה.

והש"ך [לעיל ס"ק יב] כתב דרק שם שנכתב שלא לשם קדושה שרי למוחקו לצורך תיקון, אבל בנכתב לשם קדושה אסור, ואפילו לגז ולגנוז אסור.

קנין הלכה

מראי מקומות

ומאיך בתשובת רדב"ז [ח"ב סי' תקצו] ובתשובת מהר"ל מפראג [שהובאה בספר חינוך בית יהודה (סי' כג) ובפת"ש (ס"ק כג)] התירו מחיקה לצורך תיקון. והוסיף שאף להסוברים דהשם כשר אף כשהרגל נוגעת מעט בנג, מ"מ שרי למחוק כדי להעמיד השם בצורתו הנכונה, וכן התירו כמה אחרונים, מהר"י בסאן ומהר"י אבוהב שהובאו בשו"ת שמש צדקה [סי' נב שציין לה רע"א], ובשו"ת ר' חיים כהן. וכן בשו"ת נודע ביהודה [תניינא סי' קסט] התיר גרירת הדיבוק אם נדבקה מתחילה, דהוי לצורך תיקון [וגם המשנה ברורה (סי' לב ס"ק קכו), התיר זאת]. וכן הסיק בשו"ת חת"ס [סי' רסז] לגבי אות א' של שם אלקים שנדבק הי' שעל גבה לגוף הא' בכל עוביה, שאם א"א לתקן על ידי הוספת דיו יש להתיר למחוק מה שנכתב בפסלות. ומאיך רבו האחרונים שאסרו [גרירת רגל הה' הנוגעת מעט לגנת], ולא התירו בכח"ג מחיקה לצורך תיקון. ונמצא שהאחרונים נחלקו אם מותר למחוק אות פסולה של השם לצורך תיקון, באופן שעיקר צורת האות עליה.

מה נקרא צורך תיקון להתיר עבורו מחיקת השם

לכאורה היה נראה דכיון שאיסור מחיקת השם אינו קשור כלל לדיני ספר תורה, שהרי אסור מן התורה למחוק שם גם אם הוא כתוב ע"ג ידות הכלים, א"כ גם אם יהיה מותר למחוקו לצורך תיקון לא יהיה היתר אלא אם גוף השם נכתב בשיבוש, אבל אם השם עצמו כתוב בצורה מתוקנת אין להתיר למחוקו לצורך הכשר ספר התורה, אלא לנגוז היריעות. ומצינו סברא זו בפת"ש [ס"ק ט] בשם המשנת חכמים, שכתב לחדש דלכו"ע יהא מותר למחוק את השם כאשר המחיקה עצמה מתקנת, וכתב דהא דלא התירו לכתוב שם שנכתב בטעות ב' פעמים, הוא משום שאין זו מחיקה לצורך השם אלא לצורך תיקון הספר, וזה לא הותר. אמנם בשו"ת נוב"י [תניינא סי' קסט] כתב שההיתר למחוק אותיות השם שנדבקו הוא רק אם נדבקו בשעת הכתיבה, שאז הספר פסול בודאי והו"ל מחיקה לצורך תיקון, משא"כ אם נדבקו אחר הכתיבה דהוי רק פסק פסול. וחילוק זה בין נדבקו בשעת הכתיבה לנדבקו לאחר הכתיבה הוא חילוק רק מצד כשרות הספר, ולא מצד השם עצמו, ואפ"ה התיר זאת הנוב"י. ואולי זה משום שמוחק רק חלק מהאות דהיינו מקום הדיבוק, ועיקר צורת האות נשארת דאינו מוחק אות שלימה. וע"ע בספר גן המלך [הנדפס בסוף שו"ת גינת ורדים סי' טו] שציין לו בהגהת רע"א, שכתב דאם כשגרר את הרגל שנדבקה לגג טעה והתחיל לגרור מלמעלה באופן שנעשתה צורת ה' מתוקנת ע"י חק תוכות, מותר מן הדין להמשיך ולגרור את הרגל, כיון שזו מחיקה לצורך תיקון. והרי באופן זה לאחר שכבר נגררה ההדבקה שבין הרגל לגג הרי אין כאן תיקון השם אלא תיקון הספר, ואפ"ה כתב דשרי. [ובציור זה של הגן המלך מירי שמוחק את כל הרגל של הה' ומבטל לגמרי את צורת האות, ואפ"ה התיר לצורך תיקון הספר]. 44. וצ"ע בכל זה.

ומצינו אופנים שונים של מחיקה לצורך תיקון:

א. אם נתבטלה לגמרי צורת האות כגון ע"י טיפת דיו שנפלה, או שנתחבר רגל אות ה' לגג בדיבוק עב שנראה כאות ח', בזה התיר הריא"ם למחוק לצורך תיקון, וכן פסק הרמ"א.

ביאורים והערות

43. כתב בספר מקדש מעט [ס"ק צג] שאם אות ה' זו אינה מעיקר השם אלא מהנטפלים כגון בתיבת אלקיהם, הוי ספק דרבנן ויש להקל. 44. ובשו"ת התשב"ץ [ח"א סי' ב] נשאל על מלמדים שהיו רגילים לכתוב פסוקים על לוח לצורך לימוד התינוקות, וכאשר למדו את הפסוקים האלו היו מוחקים הפסוקים כדי לכתוב פסוקים אחרים, וכתב דכיון שעבר זמנם של פסוקים אלו וצריך למחוקם כדי לכתוב פסוקים אחרים ה"ז כהיכל שצריך תיקון שמותר לסותרו ולבנותו. והוסיף דלפ"ז היה מותר אפילו היכי דיש שם אזכרות, אלא שהדבר קשה להתיר באיסור תורה, ומפני שאנו מדמין לא נעשה מעשה.

קנין הלכה

מראי מקומות

- ב. אם נדבקה אות ה' בדיבוק דק כחוט השערה והכל קורין אותה ה', הסתפק הריא"ם אם שרי למחוק כדי לתקן, והרמ"א והש"ך והט"ז פסקו להחמיר. ורבים מהאחרונים הקלו ובתוכם הרדב"ז [ח"ב סי' תקצו] שנקטו דכל שהאות פסולה שרי למחוק לצורך תיקון. [ואפשר שאין זה בגדר תיקון לצורך הספר, אף אם אות זו כשרה בגט, דמ"מ אינה כתובה כתיקונה והוי תיקון של עצם השם].
- ג. המהר"ל מפראג [הנ"ל בתשובת חינוך בית יהודה] כתב דאף לדעת המכשירים אות ה' שנדבקה מעט לגג ג"כ יש להתיר המחיקה, כדי שהאות תהא כתובה כצורתה. אמנם הריא"ם לא סבר כן, וכן אסרו רוב האחרונים.
- ד. הנודע ביהודה [תניינא סי' קפט] לא התיר מחיקה לצורך תיקון ספק פסול, ובשו"ת בית אפרים [סי' סא] ועוד אחרונים נקטו להקל בזה, דסו"ם הספר פסול מספק.

האם צריך לכתוב את אותיות השם כסדרן

בספר גינת ורדים [או"ח כלל ב סי' יב-יג] הביא את דברי הוזה"ק [פ' ויקרא] שיש לכתוב את אותיות השם כסדרן, והובאו דבריו בהגהת רע"א, עיי"ש שציין שגם בתשובת שמש צדקה [סי' נב] הביא את דברי הגינת ורדים, וכן מבואר גם בנוב"י [קמא סי' עו] בשאלת השואל הרב טיאה וייל.

והנה בספר הוזהר איירי לענין שם הוי"ה, אך בניגוד ורדים כתב דה"ה בשאר שמות, שהרי מצינו שאר שמות דומים לשם הוי"ה בכמה דברים. וכן פשיטא גם להרב טיאה וייל שם.

ורע"א ציין שבאר"ר [או"ח סי' לב ס"ק לב] כתב שיש לחלק בין שם הוי"ה לשאר שמות, דרק בשם הוי"ה כתב הוזהר להקפיד לכתוב כסדרן משא"כ שאר שמות. עוד הביא רע"א מתשובת נוב"י [תניינא סי' קעא] שמבואר בו שלגבי שם אלקים שאות א' שבו היתה פסולה וכתב הנוב"י איך לתקנה, לא חשש כלל לזה שנמצא שהשם כתוב שלא כסדרן.

עוד הביא רע"א מדברי המג"א [סי' לב ס"ק נו] שכתב שאין להכשיר דפוס בתפילין ומזוזות כיון שא"א לצמצם ואולי נכתב שלא כסדרן⁴⁵ ובספר תורה הכשיר, ומבואר מזה שלא חשש בשמות ד' שנרפסו שלא כסדרן. והביא שגם מדברי הבני יונה בענין הדפוס משמע כהמג"א.

והסתפק רע"א אם קפידא זו של הוזהר פוסל בדיעבד, וכתב דצ"ע לדינא. אך לענין שאר שמות כתב דנראה להקל, דיש לצרף דברי הא"ר והנוב"י שבשאר שמות שרי אף שלא כסדרן.

ובשו"ת כתב סופר [יו"ד סי' קמ] הביא מלשון הר"י אסכנדרני שהובא בב"י שהכשיר תיקון ע"י גרירת הרגל גם בה' ראשונה של השם, אף שנמצא שהשם כתוב שלא כסדרן, ומ"מ לדינא בנידון דין זה הניח בצ"ע.

ובספר קסת הסופר בחקירות שבסוף הספר [חקירה י'] הביא משו"ת זרע אמת [סי' ו'] שחלק על חומרא זו שהביא הגינת ורדים מהוזהר, והביא דבשו"ת דבר שמואל [סי' שמח] מבואר דלא חש לזה.

עוד הביא הקסת הסופר מספר בני יונה שהביא ממסכת סופרים [פ"ח ה"ב], "הכותב את השם וטעה בו אות אחת יתלנו מלמעלה", ומבואר דלא חשש להא דהוי שלא כסדרן.

ולדינא כתב בקסת הסופר [סי' י סעיף יג] דלכתחילה יש לדקדק לכתוב את השם כסדרן, אבל בדיעבד כגון שאירע קלקול באות הראשון ה"ז כשר. וכן נקטו האבני נזר [יו"ד סי' שם] והבית שלמה [סי' קכח].

ביאורים והערות

45. מדוייק מדברי המג"א שאם כל האותיות נכתבו יחד אין בזה חסרון של שלא כסדרן בתפילין ומזוזות, וגם לענין כתיבת השם מצינו במשנה ביומא שכן קמצר היתה לו אומנות לכתוב כל אותיות השם יחד, ומשמע שיש בזה מעלה.

קנין הלכה

מראי מקומות

סעיף יב

מקור הדין שבשו"ע הוא במסכת סופרים פ"ה ה"ב. הדין הראשון הוא פשוט, דכיון שנתכוין לכתוב יהודה וטעה ולא הטיל אות ד' אין שום קדושה באותיות הכתובות, ולכן מותר לתלות אות ד' ע"מ שתיקרא התיבה כיהודה, ואין בתלוי' זו חשש מחיקת השם.⁴⁶

ולענין הדין השני שהיה צריך לכתוב את השם וכתב יהודה, שאמרו דעושה מד' ה' ומוחק ה' אחרונה, עיין פת"ש [ס"ק כד] שכתב דהיינו דוקא כשהסופר מעיד שאכן כתב את האותיות הראשונות בתורת שם ה' וקידש אותן, אבל אם אין הסופר לפנינו יש לחוש שמא מתחילה טעה ולא קידש את האותיות הראשונות, ומאידך גם אין רשאי למחוקן שמא בתחילה לא טעה וכתב אותן לשם קדושה, ואסור למחוקן, והניח זאת התפל"מ בצ"ע.

והפת"ש ציין לדבר הרמ"ע מפאנו והבני יונה שהביא לעיל [ס"ק ג] שנקטו דאי כתב את השם בסתמא, ולא קידשו אלא באות האחרונה ה"ז כשר, דקידושו וגמרו באין כאחד, ולמדו זאת ממסכת סופרים הו.ו.⁴⁷

סעיף יג

מקור הדין של כלי שהיה כתוב עליו שם הוא בכרייתא ערכין דף ו. ובכרייתא איתא שהשם היה כתוב על ידות הכלים, אך הרמב"ם והשו"ע כתבו שהיה השם כתוב על הכלי עצמו. [ועיין להלן בדברי הפנים מאירות].

וכתבו תוס' [שם ד"ה יגוד] דנהי דאין השם אוסר את כל הכלי, כמו שאמרו שם שלא במקומו לא קדיש, אבל את מקומו הוא אוסר ולכן יגוד וישתמש במותר. וכתב בשו"ת חוות יאיר וכן במחנ"א [על טור יו"ד] דכל זמן שלא קצץ את מקום השם אסור להשתמש בכל הכלי.

שם הכתוב במקום שאין בו ביון

עיין פת"ש [ס"ק כה] שהביא משו"ת פנים מאירות שכתב דמסברא נראה לו דאיסור השימוש בכלי שכתוב על גביו שם, הוא דוקא כשהשם כתוב במקום מבוזה, כגון על ידות הכלים או כרעי המיטה, אבל אם כתבו על הכלי עצמו אין זה ביון להשתמש בו, ולכן תמה על הרמב"ם והשו"ע שכתבו לאסור גם בשם הכתוב על הכלי עצמו. ולמעשה העלה שאם יש שם הכתוב על הכלי עצמו יכסנו בגימטריא של זהב או של משי ומותר להשתמש בכלי, והטעם משום שכאשר השם מכוסה אין זה ביון להשתמש בכלי, וכעין הא דשרי לשמש מטתו כשהמזוזה מכוסה.

אמנם לכאורה מדברי תוס' שאסרו לכתוב על מקום שנגרר ממנו השם, משמע ששורש האיסור אינו משום שההשתמשות בכלי גורמת ביון לשם, אלא משום שהשם מקדש את מקומו. ולפי"ז יש לאסור שימוש בכלי שכתבו עליו שם, וכן אסרו בשו"ת חוות יאיר [סי' טז] ובספר בני יונה שימוש בטבעת שכתוב על החותם שם ה'.

ביאורים והערות

46. ודייק מזה רע"א שאם אכן היה כתוב שם הוי-ה אסור לתלות אות ד' ולגרסו שיקרא מעתה יהודה, דה"ז כמוחק את השם, וציין להא"ר [סי' קמד] ולהרשב"ם. ואכן בשו"ת רע"א [סי' ע] נקט שיש בכה"ג איסור דרבנן של מחיקת השם.

47. ואכתי צ"ע, דהפת"ש [ס"ק ג] כתב בשם הבני יונה דהיינו דוקא אם כתב את השם בסתמא ולא קידש, דמהני הקידוש באחרונה, אבל אם כתב להדיא לשם חול, כגון לתיבת יהודה, לא מהני קידוש לבסוף, וא"כ בציוור זה של המסכת סופרים מאן לימא לן שלא טעה מתחילה, דלזה לא מהני הקידוש שלבסוף.

וגם על דברי התפל"מ והלבוש יש להעיר, דבפשטות נראה דאף אם הסופר כתב את ג' האותיות הראשונות בתורת שם ה' וקידשן מ"מ כשכתב אות ד' כבר טעה וסבר שכותב תיבת יהודה, דלא מסתבר לומר שטעותו היתה אח"כ כשכתב את הד' קודם שהוסיף את רגל הה',

קנין הלכה

מראי מקומות

כתיבת תיבת 'שלום' באגרות

כתב הרמ"א דיש נזהרים אפילו בכתיבת שלום שלא לגמור כתיבתו, במקום שיכול לבוא לידי בזיון כגון באגרות. ועיין בש"ך [ס"ק טז ובנקודות הכסף] שהביא שאמנם בתוס' [סוטה דף י. ד"ה אל"א] כתבו דשלום הוא מהשמות שאינם נמחקים, ומה שלא מנו אותם בגמ' [שבועות לב] בשמות שאינם נמחקין הוא משום דתנא ושייר, אך בשו"ת הרא"ש [כלל ג סי' טו] כתב דשרי למחוק תיבת שלום. וכתב הש"ך דמכל הפוסקים משמע כהרא"ש, אך סיים בצ"ע למעשה. 48 שורש הנידון הזה הוא בגמ' שבת [דף י.]. דאסור לשאול שלום בחדר הפנימי של המרחץ משום ששלו' הוא שמו של הקב"ה, שנאמר ויקרא לו ה' שלום.

והפת"ש [ס"ק כז] הביא מהרדב"ז דהזהירות בזה צריכה להיות רק בזמן שאילת שלום, שמתכוין ליתן שלום לחבירו מאת בעל השלום, אבל לומר שיש שלום בעולם שהוא סיפור דברים א"צ להזהר. ועיין במשנה ברורה [סי' פד ס"ק ו] שהביא מחלוקת אם מותר לקרוא לאדם ששמו שלום בבית המרחץ, וכתב בשם התבואות שור דבדברי סופרים הלך אחר המיקל, וכן נוהגים, וירא שמים יש לו להחמיר, יען כי הרבה מהאחרונים אוסרין.

ביאורים והערות

וא"כ כשמוסיף לבסוף רגל לאות ד' הנ"ל איך נתקדשה הד' שנכתבה בתורת חול. ואולי ס"ל שקידוש הנעשה בגמר האות מהני אף כשנכתבה רוב האות לשם חול.

48. והברכי יוסף [ס"ק מא] הביא מהחידושים המיוחסים לר"ן [שבת דף י.]: שהקשה כקושיית תוס' בסוטה למה לא מנו 'שלום' בכלל שמות שאינם נמחקים, ועיי"ש בר"ן שהביא שכתב רבינו יחיאל דאסור לכתוב באגרת שלומים שלום דשם קודש הוא, וסיים וכן אנו נוהגים שלא לכתוב 'שלום' שלם.

שאלות לחזרה על החומר הנלמד בחודש תמוז אב תש"פ

יו"ד סי' רעו

מיוסדות על טור וב"י וד"מ, שו"ע ט"ז וש"ך, פ"ת ורעק"א

סעיף ב

- א. באר היטב שיטות הראשונים - הטור והרא"ש, הר"י מאורליינש והר"י אלחנן ורש"י והר"ש, אם בכל פעם כשכותב שם מהשמות הקדושים צריך לומר שכותב לשם קדושת ספר תורה או שסגי כשאומר בתחילת כתיבת הספר שכותבו לשם קדושת ספר תורה?
- ב. מהן ב' הראיות שהביא הר"ש לדבריו דאזכרות חמירי טפי?
- ג. היה צריך לכתוב השם ונתכוין לכתוב יהודה וטעה ולא הטיל בה דל"ת, מעביר עליו קולמוס ומקדשו.
- 1) מה הראיה זהביא הר"ש מגמרא זו לדבריו?
2) מה השיב הב"י על ראיה זו?
3) מה השיג הט"ז על דברי הב"י?
4) ומה השיב הנקוה"כ על דבר הט"ז?
- ד. 1) איך פסקו להלכה השו"ע והרמ"א, הב"ח, הט"ז והש"ך?
2) לדעת המחמירים, האם מהני העברת הקולמוס לשמה?
- ה. 1) מהי הדרך הנכונה לעשות לגבי כל השמות שיש בהם ספק אם הוא קודש או חול?
2) אלהים לא תקלל - האם הוא קודש או חול?
3) יזבחו לשדים לא אלוה - האם הוא קודש או חול?
4) אם טעה הסופר וכתב בפסוק הנ"ל 'אלקיי עם יו"ד בסופו, האם מותר למחוק היו"ד או כל התיבה, ומהי הדרך הנכון לעשות?
- ו. האם מותר לכתוב שם על מטלית?
- ז. האם יש נפק"מ בכתיבת השם לשמה בין שם הוי"ה לשאר שמות שאינם נמחקים?
- ח. כתב 'אלהים אחרים' לשם קדושה, האם פסול, ומה הטעם?
- ט. שם שנכתב שלא במקומו, האם הוא קודש, ומה דינו;
1) כשכתבו לשם קדושה?
2) כשכתבו שלא בכוונה?
- י. 1) כתב ב' או ג' אותיות מהשם בסתם ולא קדשם לשם השם, ונזכר כשרצה להשלים אותו וקידשו, האם מהני, ומה הטעם?
2) ומה הדין אם היה זה מקום שם ונתכוין לכתוב יהודה ונזכר קודם ה' אחרונה שצריך לכתוב שם?
- יא. בפסוק 'כי כן עשו לאלהיהם' חיסר אות ה' אחת וכתב לאלהים, האם הוא חול או דמי לכתב השם שלא במקומו?

סעיף ג

- יב. כשכותב השם;
1) האם מותר להשיב כשמלך ישראל שואל בשלומו?
2) האם מותר להשיב כשמלך או"ה שואל בשלומו?
3) אם השיב כשאסור, האם נפסל בכך?
4) ומה הדין להפסיק בין שני שמות כשכותב זה אחר זה?
- יג. 1) כתב שני שמות בזה אחר זה ונראים כתיבה אחת, מה יעשה?
2) והאם גם בתפילין ומזוזות אפשר לעשות כן?
3) ואיך יעשה כששם הקודש נחלק ונראה כשתי תיבות?

סעיף ד

- יד. 1) מה טעם לא יתחיל לכתוב את השם מיד אחר טבילת הקולמוס בדיו?
2) איזה אות יכתוב קודם שכותב השם?
3) ואם אין לו אות כזאת מה יעשה?

סעיף ה

- טו. כתב האותיות בדיו וזרק עליהם זהב, האם כשר או פסול ומה הטעם;
1) באזכרות?

- 2) בשאר תיבות בספר תורה?
 3) להמחמירים, מה טעם כתב השו"ע דוקא אזכרות?
 טז. 1) האם יש נפק"מ בדין מחיקת השם, אם כותב בדיו שחור וזורק עליהם עפרות זהב, או אם כותב בצבע אחר וזורק עליו עפרות זהב, ומה הנידון בזה?
 2) חצב שמות הקודש על ארון קודש, האם מותר לצפותם או למלאותם זהב?
 יז. 1) אותיות השם שנתיישן הכתב, האם מותר להעביר עליו קולמוס;
 1) כשקצת צבע הדיו קיים?
 2) כשקפץ כל הדיו מכל אותיות השם?
 3) כשקפץ הדיו מהאותיות האחרונות?
 4) כשקפץ הדיו מהאותיות הראשונות, ובאחרונות רישומן ניכר?

סעיף ו

- יח. שכח לכתוב השם, האם יכול לתלותו בין השיטין, לכתחילה ובדיעבד;
 1) כששכח השם כולו?
 2) כששכח מקצת השם?
 3) והאם יש בזה נפק"מ בין ספר תורה לשאר ספרים?

סעיף ז

- יט. 1) מה הנפק"מ בין מקום המחק ומקום הגרד?
 2) האם מותר לכתוב השם על מקום המחק ומקום הגרד?
 3) האם עדיף לכתוב על מקום המחק והגרד או לתלותו?

סעיף ח

- כ. 1) האם יש איסור לכתוב את השם תיבה אחרונה בסוף הדף?
 2) האם יש איסור לכתוב את השם תיבה אחרונה בסוף השיטה?
 כא. 1) הא דלא יצא השם מסוף השיטה, האם בדיעבד פסול?
 2) האם יש נפק"מ בזה בין שם הוי"ה לשאר שבעה שמות שאינם נמחקים?
 3) ומה דין הנטפלים מאחוריו?
 4) הנטפלים מלפניו האם מותר לכתוב אותן לכתחילה חוץ לשיטה?
 כב. מאי גרע טפי, לכתוב את השם חצוי חוץ לשיטה או חצוי על המטלית וחציו על היריעה?

סעיף ט

- כג. האם מותר למחוק או לגוז ולגנוז;
 1) שם של חול שהוא נכתב כשמות הקדושים כגון 'והייתם כאלקים'
 2) שם של קודש שלא נכתב לשם קדושה, לצורך תיקון ושלא לצורך תיקון?
 3) שם של קודש שנכתב לשם קדושתו - לצורך תיקון?
 4) הרבה שמות שנכתבו שלא לשמן בס"ת?
 5) שם שנכתב בלשון אחר, כגון 'גאט' - בכתב רגיל או בכתב אשורית?
 6) כמה שורות עם שמות הקודש לצורך הקלף הנצרך לקמיע לחולה שיש בו סכנה או איב"ס?
 כד. 1) האם מותר למחוק אותיות הנטפלות מלפניהם?
 2) והאם יש נפק"מ אם כתוב על קלף או על גבי כלים או קורה, ומה הטעם?
 כה. אותיות הנטפלות מאחריהם;
 1) האם מותר למחקם ומה הטעם?
 2) האם יכול לתלות אותם כששכח לכתבם - לכתחילה ובדיעבד?
 3) האם מותר לקלוף אותם כשטעה בהם - ומה הטעם?
 כו. 1) באר היטב לשיטת המשאת בנימין ולשיטת הט"ז אם היו"ד בשם 'אלק' יש לה קדושה, והאם מותר למוחקה ומה הטעם?
 2) ולפי"ז אם כתב אלהנו חסר יו"ד, אלו דרכים הביא המ"ב שאפשר לתקנו ונימוקיו?
 3) מה השיג הט"ז על דברי המ"ב?
 4) ומהי הדרך הנכונה לפי הט"ז לתקנו?
 כז. סופר שהאריך תחתית הנו"ן של אלקינו ובצידה כתב אות ו', באופן שמעל הני נראה הו' מרוחק הרבה, האם אפשר למחוק הו' או לכתוב ו' נוספת לפני מעל הנו"ן?

סעיף י

- כח. 1) אם כתב אל מאלקים, יה מהשם, יה לבד, שד משדיי, צב מצבאות, אד מאדניי, אה מאהייה, האם מותר למחוק אותם?
2) ומה הדין אם כתב צבאו מצבאות או אדנ מאדניי?
3) האם מותר למחוק ב' יודיין או ה' שכתב לשם ה'?
4) שם קודש שנמחק מקצתו - מאליו או עיי אדם - האם מותר למחוק הנשאר ממנו?
כט. 1) חותם שחוקק עליו שם הוי"ה, האם מותר להתיכו ולהנות ממנו?
2) ומה הדין כשהחוקק באבן והאבן קבוע בטבעת זהב?
3) והאם יש נפק"מ אם עשאו ישראל או עכו"ם?
ל. 1) האם מותר לפרק טבעת של פרקים, שעל כל פרק ממנו כתוב אחד מאותיות שם הוי"ה, ומה הטעם?
2) האם מותר להפריד אותיות השם במכונת דפוס?
3) האם נכון בשעת הנחת תפילין לעשות צורת ש-ד-י על היד ואח"כ להסירו עיי חליצת התפילין?

סעיף יא

- לא. 1) נדבקה אות אחת לחברתה באותיות השם - בשעת כתיבתו או אחר כך - האם יכול לגרדו?
2) האם מותר להוסיף דיו באותיות השם אם עיי? יחסר קצת מהדיו הראשון?
לב. דיו שנשפכה על השם, האם מותר למוחקו כדי לתקנו - כשמקצת האותיות ניכרות או לא - ומה הטעם?
לג. ה' של שם שרגלה נוגעת בגגה, האם מותר למחוק או לגרד הרגל ולתקנה, ומה הטעם;
1) כשנוגע ממש, שנראית כח'?
2) כשנוגע רק מעט?
3) מהיכן מגרד, מלמעלה או מלמטה, ומה הטעם?
לד. האם בספר תורה צריך שהשמות יהיו כתובים כסדרן?
לה. 1) כשאות י' של שם הוי"ה נראית כאות ח' קטנה, האם יש אופן לתקנה עיי כתיבה?
2) וכשמתקנה האם צריך לקדש?
לו. 1) יודיין שעל גבי האחפייין שנוגעין בגג האלף, האם סגי בגרידת היו"ד או שצריך לגרוד גם גג האל"ף?
2) ומה לעשות באופן זה באלפין שבשמות הקודש?

סעיף יב

- לז. 1) היה צריך לכתוב יהודה ושכח לכתוב הדי', מה יעשה באופן שנתכוון לכתוב השם וכשלא נתכוון?
2) היה צריך לכתוב השם וכתב יהודה, מה יעשה?
3) והאם יש נפק"מ אם קידשו הסופר או לא קידשו?

סעיף יג

- לח. כלי שהיה כתוב עליו שם, האם מותר להשתמש בו או קוצצו וגונזו, ומה הטעם?
לט. 1) מה טעם אסור לכתוב שם לכתחילה שלא בספר?
2) ומה הדין לעשות מנורות של קלף מצויירים להניח בסידורים וכותבים גם שם הוי"ה?
3) והאם מותר לכתוב שם בטבעת, והאם מותר להשתמש בטבעת זו?
מ. 1) האם יש להזהר שלא לכתוב מילת שלום בשלימותו?
2) ומה הדין כשרק מספר סיפורי דברים בעלמא מעניני שלום ומחלוקת?